

Evaluering af de miljøvenlige jordbrugsforanstaltninger og de særligt følsomme landbrugsområder indtil 2007

Karen Frederiksen

**Evaluering af de
miljøvenlige jordbrugsforanstaltninger og de
særligt følsomme landbrugsområder indtil 2007**

Aalborg Universitet
Institut for Samfundsudvikling og Planlægning
Landinspektørstudiets 10. semester
Land Management

Tema: Arealforvaltning og planlægning
Projektperiode: 1. september 2008 til 15. januar 2009

Specialisering: Land Management
Projektgruppe: L10-01LM
Deltager: Karen Frederiksen
Projektvejleder: Esben Munk Sørensen

Oplagsantal: 3
Sideantal: 88
Tryk: Uni-Print, Aalborg Universitet
Bilag: Et bilag - usbnøgle
Forside: Morten Eistrøm Andersen

Synopsis/Abstract

The Danish geographical limited environmental stewardship schemes have not been evaluated since 1996, therefore the objective of the project is to evaluate the state of the geographical limited environmental stewardship schemes by the end of the Rural Development Programme for Denmark 2000-2006.

The goal of the evaluation is to determine whether the environmental stewardship schemes fulfil their objectives set in the Rural Development Programme for Denmark 2000-2006.

The evaluation is conducted as an outcome evaluation. The objectives in the Rural Development Programme are vaguely defined and are therefore difficult to evaluate directly. It is however possible to conclude whether the objectives are achieved and to what extent by conducting an evaluation similar to the 1996 evaluation and comparing results.

From the evaluation and the comparison with the 1996

Rapportens indhold er frit tilgængelig, men offentliggørelse må kun ske med kildeangivelse og efter aftale forfatteren.

Forord

Denne projektrapport er udarbejdet på landinspektørstudiets 10. semester på studieretningen Land Management. Projektet er udarbejdet i perioden 1. september 2008 til 15. januar 2009.

Nærværende projektrapport omhandler et evalueringsstudie de miljøvenlige jordbrugsforanstaltninger. Projektrapporten er den tredje i en serie på tre omhandlende støtteordningerne de miljøvenlige jordbrugsforanstaltninger. Den første omhandlede et pilotstudie i evaluering af ordningen, dog afgrænset til Sønderjyllands Amt. Den anden var en komparativ analyse af lignende ordninger England og Sverige.

Tak til Kulturarvsstyrelsen og ikke mindst mit på praktiksted på 9. semester, Miljøkontoret i FødevarerErhverv, for at stille geodata til rådighed.

Karen Frederiksen, Aalborg d. 15. januar 2009

Læsevejledning

De anvendte kilder angives vha. Havard-metoden, i teksten angives kilden ved forfatternavn, udgivelsesår samt sidetal, f.eks. (L-studienævnet, 2007, s. 8). For yderligere oplysninger om litteraturen kan litteraturlisten sidst i rapporten være behjælpelig.

Hvis kildehenvisningen er før et punktum, er det kun den pågældende sætning, som kilden refererer til. Hvis kildehenvisningen er efter punktummet, er det kildehenvisning til det pågældende afsnit.

Alle figurer og tabeller er indenfor hvert kapitel nummeret fortløbende. Den først figur i kapitel 4 er således angivet som Figur 4.1, hvor den anden figur i angives som Figur 4.2. Figurer og tabeller uden kildeangivelse er af egen produktion.

Citater angives med kursiv og citationstegn, f.eks. *"At give de studerende..."*. Såfremt dele af et citat ikke er af væsentlig betydning og derfor udeladt illustreres dette med (...).

For at fremhæve vigtige kernepunkter i teksten, sættes det i kursiv, f.eks.: Udvalget foreslår, at begrebet butikker, der alene forhandler *særlig pladskrævende varegrupper*, fastholdes, men at definitionen *ændres* til.

Indholdsfortegnelse

1	Indledning.....	1
1.1	Ordningen historisk set	1
2	Problemformulering	5
2.1	Problemformulering.....	5
3	Metode.....	7
3.1.1	Dataindsamling	7
3.1.2	Databearbejdning.....	7
3.2	Projektstruktur	8
3.3	Afgrænsning.....	9
4	Status.....	11
4.1.1	Metode	11
4.1.2	Geodata.....	12
4.2	SFL-områderne.....	14
4.2.1	SFL-områdernes fordeling på amter og type	14
4.2.2	SFL-områdernes fordeling på amter og størrelse	16
4.2.3	Jordbundsforhold i SFL-områderne	17
4.2.4	Lavbundsjorde i SFL-områderne	18
4.2.5	Landskabet i SFL-områderne.....	20
4.2.6	Fredede arealer i SFL-områderne	22
4.2.7	EF-fuglebeskyttelsesområder i SFL-områderne.....	23
4.2.8	Kulturhistoriske fund i SFL-områderne.....	25
4.2.9	Beskyttet natur i SFL-områderne	27
4.3	Aftalerne	29
4.3.1	SFL-områderne og aftaledækningen	33
4.3.2	Jordbund og aftaledækning	37
4.3.3	Lavbund og aftaledækning.....	37
4.3.4	Landskabselementer og aftaledækning	38
4.3.5	Fredninger og aftaledækning	39
4.3.6	EF-fuglebeskyttelsesområderne og aftaledækning	40
4.3.7	Beskyttet natur og aftaledækning.....	41
4.4	Landmændenes holdning til ordningen.....	42
4.4.1	Metode	42
4.4.2	Udvælgelse af respondenter	43
4.4.3	Opbygning og indhold af spørgeskema	45
4.4.4	Resultater af interviewundersøgelsen.....	47
4.5	Status	51
4.5.1	SFL-områderne	51

4.5.2	Aftalerne	52
4.5.3	Landmændenes holdning til ordningen	53
5	Ændringer siden 1996.....	55
5.1	SFL-områderne.....	55
5.1.1	SFL-områdernes fordeling på amter og type	55
5.1.2	SFL-områdernes fordeling på amter og størrelse	56
5.1.3	Jordbundsforhold i SFL-områderne	57
5.1.4	Lavbundsjorde i SFL-områderne	57
5.1.5	Landskabet i SFL-områderne.....	57
5.1.6	Fredede arealer i SFL-områderne	57
5.1.7	EF-fuglebeskyttelsesområder i SFL-områderne.....	58
5.1.8	Kulturhistoriske fund i SFL-områderne.....	58
5.1.9	Beskyttet natur i SFL-områderne	58
5.2	Aftalerne	59
5.2.1	SFL-områderne og aftaledækningen	60
5.2.2	Jordbund og aftaledækning	61
5.2.3	Lavbund og aftaledækning.....	62
5.2.4	Landskabselementer og aftaledækning	63
5.2.5	Fredninger og aftaledækning	65
5.2.6	EF-fuglebeskyttelsesområderne og aftaledækning	67
5.2.7	Beskyttet natur og aftaledækning	69
5.3	Landmændenes holdning til ordningen.....	69
5.4	Ændringer siden 1996	71
5.4.1	SFL-områderne	71
5.4.2	Aftalerne	72
5.4.3	Landmændenes holdning	73
6	Vurdering.....	74
6.1	Dækningsgrad.....	74
6.2	Formålet med arealtilskud til miljøvenligt jordbrug.....	74
7	Konklusion.....	76
8	Perspektivering	78
9	Litteratur	79

1 Indledning

Sidste år var der afsat 90 millioner kroner alene til den geografisk målrettede støtteordning "Pleje af græs- og naturarealer" under landdistriktsprogrammet. De 90 mio. sikrer, at 15.000 ha græs- og naturarealer plejes med afgræsning eller høslæt i de næste 5 år. (Direktoratet for FødevarerErhverv, 2008)

Dermed har FødevarerErhverv (det tidligere Direktoratet for FødevarerErhverv) for andet år i træk givet tilsagn om støtte. Dette sker på trods af, at lignende ordninger under det forrige landdistriktsprogram endnu ikke er evalueret.

1.1 *Ordningen historisk set*

Dette afsnit har til formål at klarlægge historien bag støtteordningen, miljøvenlige jordbrugsforanstaltninger. Kapitlet indeholder en beskrivelse af støtteordningens udvikling fra den første forordning i midten af 1980'erne til nu. Den anvendte metode er et litteraturstudie af relevante udgivelser.

Den første ordning

De første egentlige aftaler for miljøfølsomme områder blev indgået i 1985 på baggrund af EF forordning nr. 797/85, hvor EF for første gang tog initiativ til at inddrage miljøbeskyttelse i landbrugspolitikken. Det var dog langt fra alle medlemslandene, der iværksatte arbejdet med de nationale og frivillige støtteordninger, hvor Holland og England var blandt de første. De overvejelser og erfaringer de to lande opnåede gennem arbejdet med støtteordningerne blev senere anvendt i arbejdet med den efterfølgende forordning. Rådet for De Europæiske Fællesskaber vedtog således i 1987 den forordning, der efterfølgende dannede grundlag for den danske støtteordning til de Miljøfølsomme Områder, kaldet MFO-ordningen. Den nye forordning medførte en medfinansiering fra EF på 25 % af støttebeløbet.

Implementeringen af forordningen i den danske lovgivning skete i perioden 1988-89, hvor det første lovforslag blev fremsat i Folketinget i 1988 og efter et møde i Amtsrådsforeningen februar 1989 var det op til amterne, om de ville indføre ordningen. Det blev efterfølgende vedtaget, at indføre ordningen og en områdeudpegning blev iværksat. Hovedformålet med udpegningen var især beskyttelse af naturområder og i

mindre grad miljøbeskyttelse. I 1990 blev de miljøfølsomme områder godkendt af EF og Landbrugsministeriet, hvorefter aftaleindgåelsens med landmændene blev påbegyndt. Ved udgangen af 1990 forelagde der således 3042 aftaler, der tilsammen dækkede 24.000 ha, hvilket svarede til 0,9 % af det samlede landbrugsareal. (Hansen & Primdahl, 1991, s. I-8)

Miljøvenlige jordbrugsforanstaltninger

I 1992 blev de tidligere forordninger afløst af forordning 2078/92 om "Miljøvenlige produktionsmetoder i landbruget, samt om naturpleje". Denne forordning gjorde det obligatorisk for medlemslandene at implementere miljøvenlige jordbrugsforanstaltninger (også kaldet MVJ-ordninger), på trods af dette var det fortsat frivilligt for landbrugerne, om de ville deltage i ordningen. Medfinansieringen fra EU opjusteredes fra 25 til 50 %. I 1994 blev forordningen implementeret i dansk ret gennem "Lov om ændring af lov om støtte til jordbrugets strukturudvikling og til økologisk jordbrug m.v." (LBK. Nr. 247 af 11/04 1994) samt "Bekendtgørelse om tilskud til miljøvenlige jordbrugsforanstaltninger" (BEK. nr. 251 af 11/4 1994).

Administrationen af ordningerne blev varetaget af Strukturdirektoratet og amterne fik til opgave at udpege de særligt følsomme landbrugsområder, også kaldet SFL-områder. Udpegningen var modsat MFO-ordningen rettet direkte mod landbrugsarealer og miljøforbedrende foranstaltninger, idet de er relateret til de nationale handlingsplaner, Vandmiljøplan I og Bæredygtighedsplanen.

I perioden 1994-1996 blev der indgået ca. 6.500 aftaler for ca. 60.000 ha. Amterne overtog i 1997 administrationen af MVJ-ordningen, idet betænkning nr. 1309 fra Fødevareministeriets udvalg om Natur, miljø og EU's landbrugspolitik anbefalede dette.

Evaluerings af MVJ-ordningen

I årene 1996-1997 gennemførte Andersen, Primdahl og Solvang fra Institut for Økonomi, Skov og Landskab ved KVL en landsdækkende evaluering af MVJ-ordningen for perioden 1994-96. Evalueringen, der blev udgivet i 1998 indeholdte analyser af SFL-områderne, de indgåede aftaler og en detailundersøgelse af indgåede aftaler. Der er ikke gennemført en lignende evaluering siden.

En del af landdistriktsprogrammet

I 1999 kom en ny forordning vedr. miljøvenligt jordbrug, nr. 1257/1999. Kapitel VI i forordningen vedr. miljøvenligt jordbrug, heri findes de fælles bestemmelser for MVJ-ordningen, der er gældende i alle medlemslandene. Formålet med støtteordningen findes i artikel 22:

"Denne støtte skal fremme:

- en udnyttelse af landbrugsjorden, som er forenelig med beskyttelse og forbedring af miljøet, landskabet, og dets særpræg, naturressourcerne, jordbunden og den genetiske diversitet*
- en miljøvenlig ekstensivering af landbruget og fortsat anvendelse af lavintensive græsningssystemer*
- bevarelse af tuede miljømæssigt værdifulde landbrugsområder*
- landskabspleje og vedligeholdelse af historiske værdier på landbrugsjord*
- anvendelse af miljøplanlægning i landbrugsbedriften"*

Den nye forordning medførte, at MVJ-ordningen blev en del af det danske landdistriktsprogram gennem "Lov om støtte til udvikling af landdistrikterne" (nr. 338 af 17/5 2000) og "Bekendtgørelse om tilskud til miljøvenlige jordbrugsforanstaltninger".

Foranstaltningens formål tager udgangspunkt i landdistriktsprogrammets overordnede formål: *"at skabe forbedrede levevilkår i landdistrikterne og mulighed for udvikling af nye og bedre jordbrugsprodukter samt at øge integrationen af miljø-, natur- og kulturmiljøhensyn i jordbruget og skovbruget."* (Direktoratet for FødevarerErhverv, 2000, s. 139)

Målsætningen med landdistriktsprogrammet søges realiseret gennem etableringen af forskellige støtteordninger, herunder miljøvenligt jordbrug. Ordningen har uddybende formålsbestemmelse:

"Formålet med arealtilskud til miljøvenligt jordbrug er at fremme en miljømæssig bæredygtig landbrugsproduktion. Ordningen skal fremme:

- en udnyttelse af landbrugsjorden, som er forenelig med beskyttelse og forbedring af miljøet, kulturmiljøet, landskabet og dets særpræg, naturressourcerne, jordbunden og den genetiske diversitet,*
- en miljøvenlig ekstensivering af landbruget og fortsat anvendelse af lavintensive græsningssystemer,*

-
- bevarelse af truede miljømæssigt værdifulde landbrugsområder,
 - landskabspleje og vedligeholdelse af historiske værdier på landbrugsjord
 - anvendelse af miljøplanlægning i landbrugsbedriften”

Arealtilskuddene vil primært blive anvendt med henblik på at reducere kvælstofudvaskningen, beskytte mod erosion samt beskytte udpegede vandløb og søer mod forurening med pesticider. Samtidig har de til formål at sikre beskyttelse og forbedring af den eksisterende natur og fremme den biologiske mangfoldighed.” (Direktoratet for FødevarerErhverv, 2000, s. 172)

I landdistriktssprogrammet er den ønskede fremtidige udvikling af dækningsgraden af ordningen også beskrevet:

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Hektar	71.000	81.000	91.000	100.000	100.000	100.000	100.000

Tabel 1.1 - Ordningens dækningsgrad (ha) fordelt på år. Kilde: (Direktoratet for FødevarerErhverv, 2000, s. 183)

Efter kommunalreformen

Indtil kommunalreformen administrerede amterne aftalerne og Direktoratet for FødevarerErhverv udbetalte støtten.

Efter kommunalreformen har FødevarerErhverv fået alle kompetencerne vedr. MVJ-ordningen. Administrationen er hermed samlet hos én myndighed, der nu varetager alle dele i sagsbehandlingen med undtagelse af kontroldelen, der fortsat varetages af Plantedirektoratet.

Et nyt landdistriktsprogram for perioden 2007-2013 er vedtaget. I programmet findes der fortsat tilskudsordninger til miljøvenligt jordbrug, herunder ordningen ”Pleje af græs- og naturarealer”.

2 Problemformulering

Som tidligere nævnt har FødevarerErhverv for andet år i træk givet tilsagn om støtte. Dette sker på trods af, at lignende ordninger under det forrige landdistriktsprogram endnu ikke er evalueret.

Formålet med denne projektrapport er således at gøre status på aftaledækningen og arealudbredelsen af de geografisk målrettede ordninger i landdistriktsprogrammet 2000-2006 og herved klarlægge om disse medvirker til opfyldelse af programmets mål.

De geografisk målrettede ordninger inddeles i tre foranstaltninger:

1. Beskyttelse af vandmiljø og natur, omfatter følgende delforanstaltninger:
 - Nedsættelse af kvælstoftilførslen
 - Udlæg af arealer med efterafgrøder
 - Miljøvenlig drift af græs- og naturarealer
2. Ekstensive randzoner
3. Etablering af våde enge

Ved evalueringen i 1996 er den første foranstaltning og dennes delforanstaltninger evalueret. Evalueringen afgrænses derfor kun til at omhandle aftaler indgået indenfor disse foranstaltninger.

2.1 Problemformulering

Baseret på det ovenstående kan projektets problemformulering formuleres som følgende:

Hvordan og i hvilken grad medvirker de geografisk målrettede ordninger i landdistriktsprogrammet, til beskyttelse af vandmiljø og natur, – mere end tidligere - til opfyldelsen af målsætningerne i landdistriktsprogrammet – målt gennem aftaledækning og arealudbredelse?

Metoden til bevarelsen af projektets problemstilling beskrives i det efterfølgende kapitel.

3 Metode

Projektets problemstillinger søges besvaret gennem et evalueringsstudie, nærmere bestemt en 'outcome evaluation'. Denne type evaluering har til formål at klarlægge hvorvidt de(n) pågældende målsætning(-er) er opfyldt(-e) eller ej. Idet målsætningerne ofte er svagt beskrevet, kan det være svært at evaluere effektiviteten. Effektiviteten kan derfor vurderes i forhold til noget andet, f.eks. lignende aktiviteter eller en nulløsning. (Spiel, 2001, s. 12170)

Effektiviteten af de miljøvenlige jordbrugsforanstaltninger kan dermed måles i forhold til en nulløsning eller lignende støtteordninger. Hvis ordningen sammenlignes med andre støtteordninger, kan den relative effektivitet af ordningen bestemmes. (Spiel, 2001, s. 12171) Ved gennemførslen af en komparativ analyse, hvori de fundne resultater sammenholdes med resultaterne i den forrige evaluering, vil det være muligt at vurdere den relative effektivitet af ordningen.

3.1.1 Dataindsamling

Evalueringen struktureres så det er muligt at sammenligne resultaterne med den forrige evaluering. Det er derfor nødvendigt at gennemføre de samme analyser eller tilsvarende analyser, således sammenligningsgrundlaget bliver ens.

Det oprindelige eller et lignende datagrundlag må derfor tilvejebringes, førend det er muligt at gennemføre analyserne på samme vilkår. Ved den forrige evaluering er der gennemført mange analyser i geografiske informationssystemer (GIS). Derfor indsamles det nødvendige geodata til gennemførelse af de samme analyser. Det anvendte geodata er beskrevet nærmere i afsnit (4.1.2). Dataindsamlingen indbefatter, som ved den forrige evaluering i 1996, også interviews af landmænd med aftaler.

3.1.2 Databearbejdning

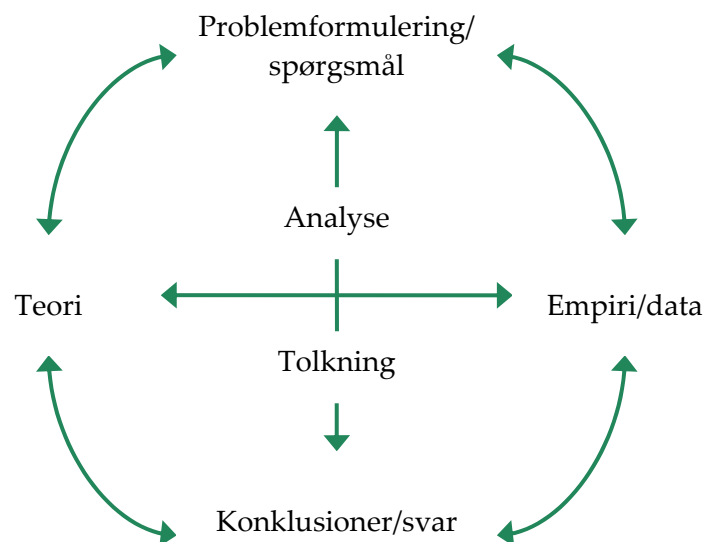
Det indsamlede data bearbejdes efterfølgende i en analyse, der har til formål at gøre status på ordningen. Analysen er inddelt i tre delanalyser, hvoraf den første har til formål at analysere den geografiske udbredelse af SFL-områderne, den anden den geografiske udbredelse af de indgåede aftaler og den tredje landmændenes holdning til ordningen.

Det vil efterfølgende være muligt at gennemføre en komparativ analyse. I denne analyse sammenlignes status i 2006 med resultaterne af den

forrige evaluering. Herved klarlægges effektiviteten af ordningen og det vil efterfølgende kunne vurderes i hvilken grad målsætningerne er opfyldte.

3.2 Projektstruktur

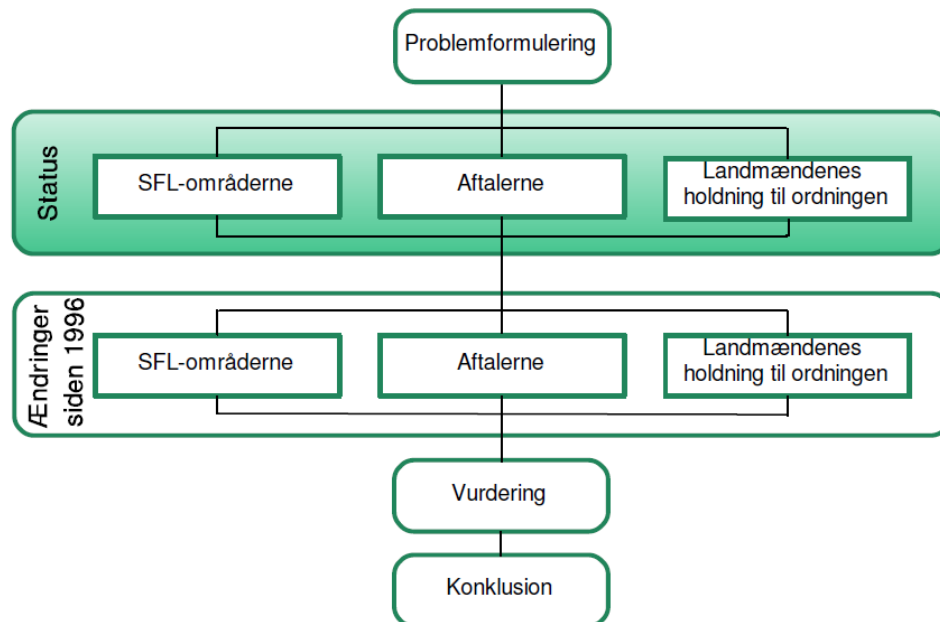
Den overordnede struktur for projektet er fastlagt efter Andersens model for problembaserede analyser. Denne består af flere delelementer, der tilsammen beskriver arbejdsgangen, se figur 3.1. Delelementerne er følgende: en problemformulering eller et spørgsmål, teori, empiri eller data og konklusioner eller svar. Det vil være muligt at svare på problemformuleringen ved analyse og tolkning af såvel teori som empiri/data.

Figur 3.1 - Vidensproduktionsprocessens hovedelementer og arbejdsgang.
Kilde: (Andersen, 2002)

At delelementerne afspejles i projektstrukturen kan ses i strukturdiagrammet for projektet, se figur 3.2. Vægten i projektet findes i empiri-/data-delen, idet der gennemføres tre empiriske undersøgelser med henblik på at evaluere MVJ-ordningen, herunder den geografiske udbredelse af SFL-områderne og aftalerne samt landmændenes holdning til ordningen. I den nedenstående figur ses projektets opbygning. Kapitlet "Status" er fremhævet, da de empiriske undersøgelser findes heri. I kapitlet "Ændringer siden 1996" anvendes empirien fra en den forrige evaluering i en komparativ analyse med resultaterne fundet i afsnittet

”status”. Det vil efterfølgende være muligt at vurdere, hvordan og i hvilken grad de miljøvenlige jordbrugsforanstaltninger med virker til opfyldelse af målsætningerne i landdistriktsprogrammet

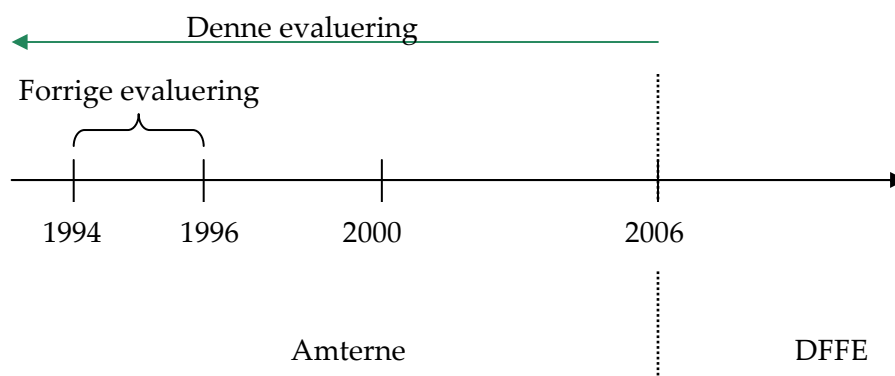
Figur 3.2 - Projekttrapportens struktur.

3.3 Afgrænsning

I projektet vurderes de egentlige effekter på landbruget og miljøet af ordningen ikke, da dette ikke er formålet med projektet. Med egentlig effekt menes, f.eks. beregninger af udvaskning af kvælstof og pesticider mv.

I den forrige evaluering er landbrugsstrukturen i SFL-områderne undersøgt med hensyn til gennemsnitlig bedriftsstørrelse, afgrødefordeling og tætheden af amme- og malkekøer. Af tidsmæssige årsager er disse analyser ikke medtaget i denne evaluering. Det samme gør sig gældende for analysen af landbruget og aftaledækningen, hvor aftaledækningen i SFL-områderne sammenlignes med den gennemsnitlige bedriftsstørrelse, antallet af bedrifter pr. 10 ha, kornarealets andel af landbrugsarealet, arealet af kløver/græs i og udenfor omdrift, arealer der ikke er registreret som landbrugsareal og tætheden af amme- og malkekøer.

Denne evaluering er modsat den forrige ikke tidsbegrænset, da de resterende aftaler fra landdistriktsprogrammet 1994-1999 er medregnet. Den forrige evaluering var afgrænset, idet MFO-aftalerne ikke indgik i beregningerne. Af de 8179 aftaler udgør de tidligere aftaler ca. 20 % (1669 stk.). Dette giver et billede af ordningen som den så ud ved FødevarerErhvervs overtagelse af administrationen d. 1. januar 2007.

Figur 3.3- Afgrænsning af de to evalueringer.

4 Status

I dette kapitel analyseres de miljøvenlige jordbrugsforanstaltningers (forkortes MVJ) geografiske udbredelse og landmændenes holdning til ordningen. Analyserne har til formål at gøre status på udviklingen af ordningen ved udgangen af 2006, hvor landdistriktsprogrammet ophørte. Det er nødvendigt at gøre status, for at finde ændringer siden 1996.

I kapitlet beskrives de særligt følsomme landbrugsområders (SFL-områders) udbredelse og sammensætning, dernæst de indgåede aftaler og slutteligt landmændenes holdning til at forny aftalen ved aftaleudløb.

4.1.1 Metode

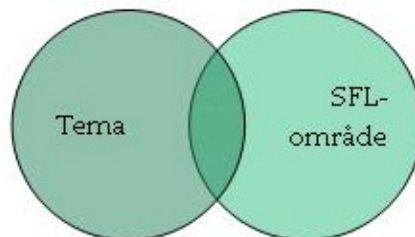
For at opnå det bedst mulige sammenligningsgrundlag søges alle analyserne i den forrige evaluering gennemført og rekonstrueret bedst muligt mht. metode, geodata og præsentation af resultaterne. Alle analyser fra den forrige evaluering er relevante at gennemføre på nær én vedr. hvilke foranstaltninger, der kan ansøges i hvilke typer af SFL-områder.

Jeg har til gengæld valgt at tilføre evalueringen en ny analyse, der har til formål at undersøge andelen af beskyttet natur efter naturbeskyttelseslovens § 3 i SFL-områderne. I "Vejledningen om særligt følsomme landbrugsområder - udpegning og registrering i MVJ TAS" fremgår vigtigheden af registreringen af § 3 områderne SFL-områderne: *"Det er endvidere væsentligt, at udpege arealer, der er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 på lokaliteter hvor det er vigtigt, at naturtyperne forbedres/reetableres ved pleje"*. (Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, 2004, s. 10).

Ved evalueringen i 1996 blev amterne København, Frederiksborg og Roskilde analyseret særskilt. Det har ikke været muligt at finde geodata med denne inddeling i geodatabibliotekets (under Institut for Samfundsudvikling og Planlægning) samling, hvorfor analyserne ikke gennemføres på samme grundlag som i 1996. København, Frederiksborg og Roskilde Amter har betegnelsen HUR i analyserne. Dette har udelukkende betydning for sammenligningerne af resultaterne i næste kapitel

Analyserne gennemføres i praksis som overlay-analyser i GIS, hvor det er muligt at beregne forskellige lags fællesmængde. Fællesmængden er et

udtryk for det overlappet af to eller flere temaer¹, se figur 4.1. Resultaterne af analyserne noteres og bearbejdes efterfølgende i regneark, hvorefter grafer, tabeller mv. fremstilles.

Figur 4.1 - To temaer og deres fællesmængde. (Egen figur)

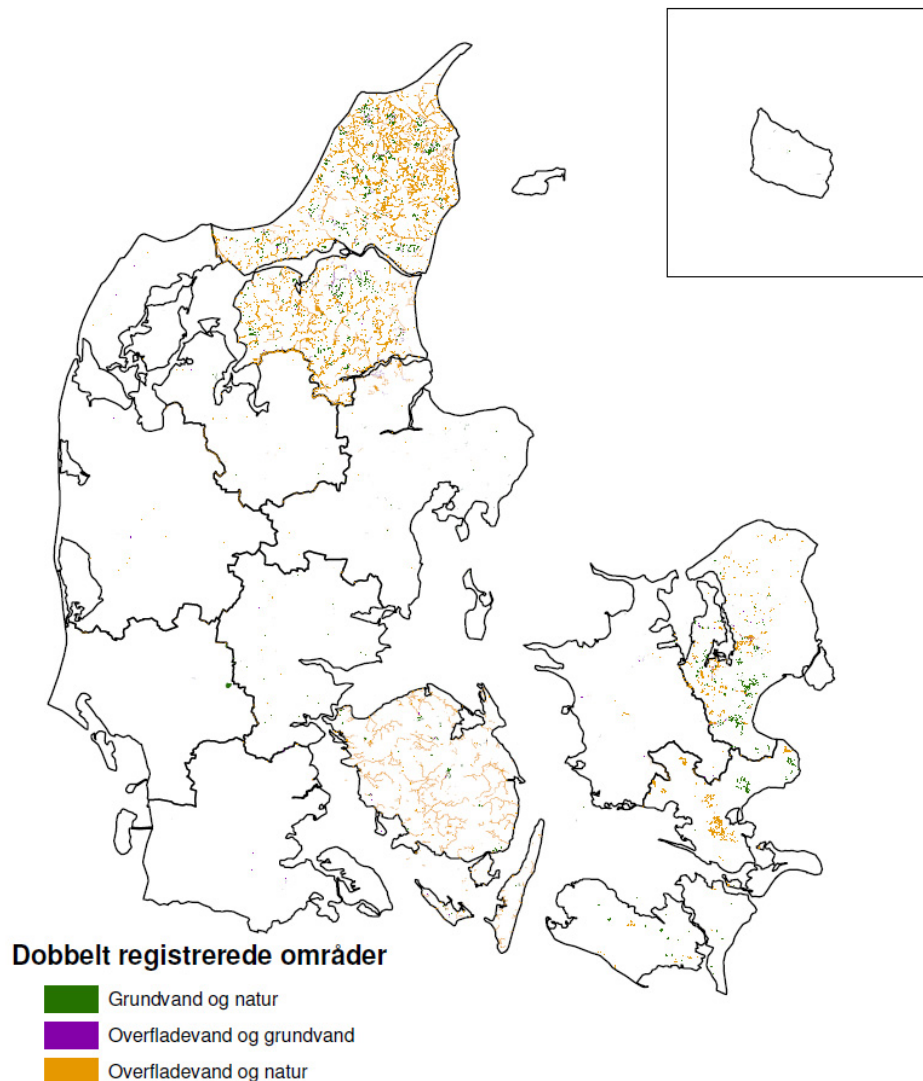
4.1.2 Geodata

I analyserne anvendes geodata fra FødevarerErhverv (det tidligere Direktoratet for FødevarerErhverv), Danmarks Miljøportal og Geodatabiblioteket under Institut for Samfundsudvikling og Planlægning. Fra FødevarerErhverv er temaerne med de indgåede aftaler, markblokke og EF-fuglebeskyttelsesområder indhentet. Fra Miljøportalen er temaer vedr. SFL-områderne, fredninger og beskyttet natur hentet. Fra Geodatabiblioteket, under Institut for Samfundsudvikling og Planlægning, er temaerne jordbund, lavbund, landskabselementer og amter indhentet. Geodata vedr. jordbund, lavbund og landskabselementer stammer fra Danmarks JordbrugsForskning. Temaerne er alle landsdækkende temaer og er vedlagt som bilag til rapporten.

I forbindelse med analyserne er der observeret flere dobbeltregistreringer i temaet med SFL-områderne. For at undersøge dette nærmere er der gennemført en analyse med det formål at klarlægge omfanget af dobbelt registreringerne. Analysen er gennemført ved først at opdele SFL-temaet i mindre temaer nærmere bestemt de tre typer af SFL-områder: overfladevand, grundvand og natur. Herefter beregnes deres indbyrdes fællesmængder vha. analyseværktøjet intersect, først for overfladevand og grundvand, dernæst overfladevand og natur samt slutteligt for grundvand og natur. De dobbelt registrerede områders areal beregnes efterfølgende til 24.192 ha. Områderne findes hovedsageligt i Nordjyllands og Fyns Amter og i mindre grad i Storstrøms Amt og HUR. Som

¹ Læs evt. mere om overlay-analyser i 'Bogen om GIS og geodata' af Balstrøm et. al. s. 174

det ses af kort 4.1 findes de fleste af de dobbelte registreringer i områdetyperne overfladevand og natur. Dobbeltregistreringerne kan ikke umiddelbart fjernes eller minimeres uden at gennemføre et større editeringsarbejde af 17.771 områder, hvilket ville blive for tidskrævende i forhold til udbyttet. Alle analyserne er derfor mere eller mindre fejlbehæftede, dog er fejlene størst i Nordjyllands og Fyns Amter.

Kort 4.1 - Udbredelsen af dobbelt registrerede SFL-områder. (Kortet er baseret på geodata over SFL-områderne fra Danmarks miljøportal)

4.2 SFL-områderne

Det er kun muligt at ansøge om tilskud, såfremt markerne er beliggende i et særligt følsomt landbrugsområde også kaldet et SFL-område. For at kunne gennemføre evalueringen af aftalerne er det nødvendigt, at undersøge SFL-områdernes sammensætning og dermed grundlaget hvorpå aftalerne indgås. Ved evalueringen i 1996 blev SFL-områderne ligeledes undersøgt. Det er af samme årsag muligt at klarlægge eventuelle ændringer i SFL-områderne, ved at sammenligne resultaterne.

4.2.1 SFL-områdernes fordeling på amter og type

I analysen beregnes arealet af SFL-områder i hvert amt, SFL-områdernes andel af amtets landbrugsareal og den procentvise fordeling indenfor de tre typer af SFL-områder: beskyttelse af grundvand, beskyttelse af overfladevand samt beskyttelse af naturområder.

Den sidste udpegning af SFL-områder blev foretaget af amterne i 2005, efter indstilling af områder i 2004, ifølge regler udsendt af direktoratet. Udpegningen af SFL-områder sker efter tre målsætninger: beskyttelse af overfladevand, beskyttelse af natur eller beskyttelse af grundvand. De tre målsætninger indeholder følgende SFL-områdetyper:

Overfladevand	Grundvand	Naturområder
Oplandsområder	Grundvandsområder	Kystnære områder
Denitrifikationsområder		Ferske lavbundsområder
Randzoner		Højbundsområder
		Værdifulde
		kulturlandskaber
		Randzoner
		Spredningskorridorer
		Øvrige § 3-områder

Tabel 4.1 - Målsætninger med tilhørende SFL-områdetyper. (Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, 2004, s. 7)

I det anvendte geodata findes informationer om hvert enkelt SFL-områdes type, dog som overordnet målsætning; dvs. overfladevand, grundvand eller naturområde.

Ved den forrige evaluering blev landbrugsarealet beregnet på baggrund af det klassificerede areal i jordklassificering fra 1976, hvorved man udelod størstedelen af de områder hvori der ikke kan indgås aftaler,

f.eks. skove, byer og søer. I denne evaluering er andelen af landbrugsarealet er beregnet vha. det landsdækkende markblokkort. I markblokkortet er alle landets marker indtegnet. I miljøordningerne under det nye landdistriktsprogram for perioden 2007-2013 stilles der krav om, at alle marker registreres i markblokkortet. Det er derfor muligt i fremtiden at foretage mere præcise beregninger af landbrugsarealets andel i SFL-områderne. Analysen gennemføres derfor efter denne metode.

	SFL-areal i alt, ha	Landbrugs- areal, ha	Grundvand	Natur	Overflade- vand
	% af landbrugsareal				
HUR	69.234	2.892	29	34	38
Vestsjælland	64.435	764	16	59	25
Storstrøm	59.826	1.209	6	79	15
Bornholm	15.308	253	20	79	1
Fyn	91.161	5.634	7	27	66
Sønderjylland	75.094	2.013	17	26	58
Ribe	75.308	1.241	34	32	34
Vejle	90.032	2.456	18	75	7
Ringkøbing	121.927	2.381	14	60	26
Århus	110.497	2.402	19	51	30
Viborg	120.417	2.898	19	27	55
Nordjylland	258.565	16.708	21	62	17
Alle SFL-omr.	1.151.804	40.851	18	50	32

Tabel 4.2 - SFL-områdernes størrelse og landbrugsområdernes andel heri fordelt på amter samt den amtsvise fordeling af områdetyper af landbrugsarealet i SFL-områderne. (Tabellen er baseret på beregninger af SFL-områderne fra Danmarks miljøportal samt markblokkortet fra FødevarerErhverv.)

Af tabel 4.2 ses det, at Nordjyllands Amter i alt har udpeget langt det største SFL-areal, hvor Ringkøbing Amt har udpeget det næststørste areal, det er dog halvt så stort. Det mindste amt, Bornholms Amt, har udpeget det mindste SFL-areal.

SFL-områdernes andel af hele landets areal er beregnet til ca. 26 %, når de dobbeltregistrerede områder er fratrasket.

Ved en evt. kommende evaluering af landdistriktsprogrammet for perioden 2007-2013 forventes det, at beregningerne af landbrugsarealet i amternes SFL-områder vil give mere præcise resultater ved anvendelse af markblokkort, idet størstedelen af markerne på det tidspunkt vil være registreret i kortet.

Områdetypernes andel af landbrugsarealet varierer betydeligt fra amt til amt for områdetyperne natur (26 til 79 %) og overfladevand (1 til 66 %), mens områdetypen grundvand ikke har samme udsving (6 til 34 %). Ribe Amt har den meste lige fordeling mellem områdetyperne, hvor de resterende amter kategoriseret størstedelen af områderne som enten natur eller overfladevand. Storstrøms og Bornholms Amter har registreret langt størstedelen (79 %) af SFL-arealet som naturområder.

4.2.2 SFL-områdernes fordeling på amter og størrelse

I analysen beregnes antallet af SFL-områder i hvert amt, størrelsen af områderne tilsammen samt gennemsnitsstørrelsen. Herved klarlægges SFL-områdernes udbredelse i amterne.

	Areal, ha	Antal SFL-områder	Gennemsnitsstørrelse, ha
HUR	69.234	18.261	4
Vestsjælland	64.435	842	77
Storstrøm	59.826	12.673	5
Bornholm	15.308	108	142
Fyn	91.161	3.550	26
Sønderjylland	75.094	2.946	25
Ribe	75.308	304	248
Vejle	90.032	1.359	66
Ringkøbing	121.927	1.405	87
Århus	110.497	1.025	108
Viborg	120.417	1.940	62
Nordjylland	258.565	67.473	4
Hele landet	1.151.804	111.886	10

Tabel 4.3 - Antal, størrelse og gennemsnitsstørrelse af SFL-områderne fordelt på amter. (Tabellen er baseret på beregninger af SFL-områderne fra Danmarks miljøportal.)

Som det ses af tabel 4.3 ligger det samlede areal af SFL-områderne typisk mellem 60.000-120.000 ha, dog afviger Bornholm og Nordjyllands Amt. Hertil skal medregnes af Bornholm er landets mindste amt og Nordjyllands Amt har dobbelt registreret mange SFL-områder. Bornholm, Ribe og Århus har i gennemsnit de største SFL-områder og har udpeget færrest SFL-områder.

Det største sammenhængende SFL-område findes i Fyns Amt og er 8.303 ha, det andet største i Århus Amt på 6.909 ha og det tredje største findes i Fyns Amt på 6.655 ha. Der findes i alt 7 SFL-områder over 6.000 ha. Det er ikke muligt at identificere landets mindste SFL-område, idet hele 529 områder fordelt over hele landet er mindre end 1 m².

Landsgennemsnittet på 10 ha trækkes ned af de mange mindre områder i Nordjyllands Amt, såfremt amtet ikke medtages i beregningerne er gennemsnitsstørrelsen dobbelt så stor.

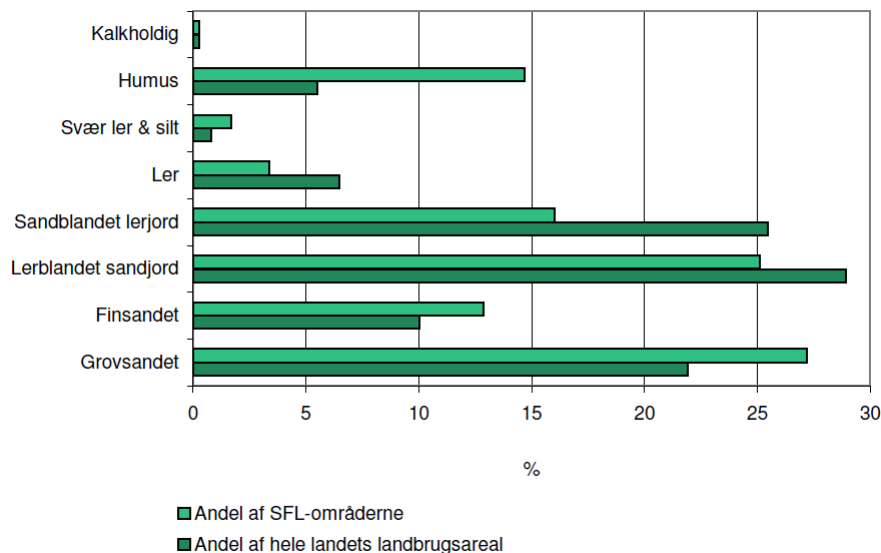
4.2.3 Jordbundsforhold i SFL-områderne

Med lovgivningen om lands- og regionplanlægning i 1973 og kommuneplanlægning i 1975 fulgte erkendelsen af at landbruget måtte inddrages i denne planlægning. Der var nu et behov for en landsdækkende klassificering af dyrkningsarealer. I august 1974 nedsatte Landbrugsministeriet en ekspertgruppe med det formål at fastlægge retningslinjerne for den landsdækkende klassificering. Allerede i september 1975 blev retningslinjerne vedtaget og arbejdet med udtagningen af de 36.000 prøver fra pløjelag og undergrund blev påbegyndt. Prøverne blev klassificeret indenfor 12 jordtyper, der dog ved kortudtegningen blev slået sammen til 8 hovedtyper. Disse hovedtyper er i figur 4.2 angivet som farvekode. (Madsen et. al., 1992, s. 17-20)

Farve- kode	Jordtype	JB- nr.	Vægtprocent.					
			Ler < 2 µm	Silt 2-20 µm	Finsand 20-200 µm	Total sand 20-2000 µm	Humus 58,7 % C	Kalk CaCO ₃
1	Grovsandet jord.	1	0-5	0-20	0-50	75-100	≤ 10	≤ 10
2	Finsandet jord.	2			50-100			
3	Lerblandet sandjord.	3	5-10	0-25	0-40	65-95		
		4			40-95			
4	Sandblandet lerjord.	5	10-15	0-30	0-40	55-90		
		6			40-90			
5	Lerjord.	7	15-25	0-35		40-85		
6	Svær lerjord og siltjord.	8	25-45	0-45		10-75		
		9	45-100	0-50		0-55		
		10	0-50	20-100		0-80		
7	Humusjord.	11					> 10	10-90
8	Kalkholdig jord og atypisk jord.	12					≤ 10	> 10

Figur 4.2 - Teksturinddeling anvendt ved Den danske Jordklassificering. (Kilde: Madsen et. al., 1992, s. 20)

I analysen beregnes hver hovedjordtypes andel i hele landets landbrugsareal samt andel i SFL-områderne. Herved klarlægges jordbundsforholdene i SFL-områderne.

Figur 4.3 - Fordelingen af jordtyper opgjort som andel af henholdsvis det samlede SFL-areal og det samlede landbrugsareal. (Figuren er baseret på beregninger på simplificeret jordbundsdata fra Dansk Jordbrugsforskning, SFL-områderne fra Danmarks miljøportal samt markbloktemaet fra FødevarerErhverv.)

Som det ses af figur 4.3 er humusjord stærkt overrepræsenteret i SFL-områder i forhold til andelen af hele landet landbrugsareal. Hvor ler, og sandblandet lerjord er underrepræsenteret i områderne. Disse jordtyper er gode og dyrkningssikre. De grovsandede jorde, der har den ringeste dyrkningsværdi er derimod overrepræsenterede i SFL-områderne. (Christensen, 2000, s. 239) Andelen af kalkholdige jorde i SFL-områderne svarer til landsgennemsnittet. Amterne har i nogen grad udpeget landbrugsjord af lav dyrkningsværdi i SFL-områderne.

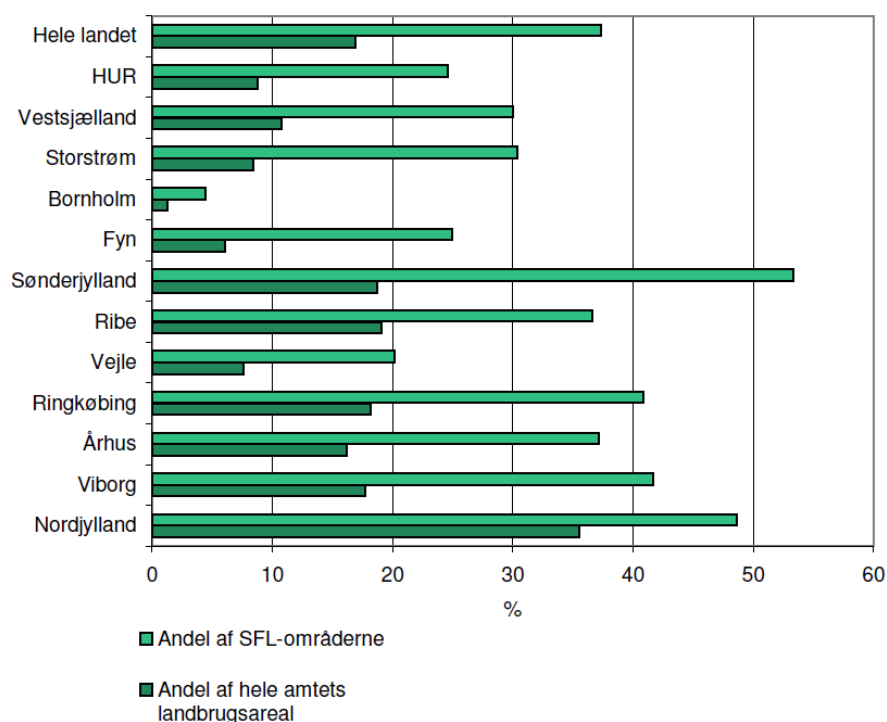
4.2.4 LavbundsJORDE i SFL-områderne

Igen gennem 1980'erne opstod behovet for en mere detaljeret beskrivelse af jordbunden i forbindelse med simulering af landbrug og miljøproblemer i det åbne land. Der blev af samme årsag udarbejdet kort vedr. landskabselementer, terrænhældninger, vådbund, okkerpotentielle områder og underjordens tekstur. Madsen et al. definerer lavbundsJORDE som: "... jorde, der ligger relativt lavt i forhold til den nærmeste recipient, således at der er permanent højtstående grundvand i profilerne." (1992, s. 27)

Kortlægningen af lavbundsområderne skete seneste i 1980'erne i forbindelse med kortlægningen af de okkerpotentielle områder. Kortlægningen blev foretaget på Geodætisk instituts måleblade i 1:20.000 og skete på baggrund af ældre kort. *"Afgrænsningerne er foretaget ud fra kortenes eng-, mose- og marsksignaturer. Endvidere er landskabselementerne marsk, tørlagt inddæmmet areal og litorina inklusiv yngre marine forlande klassificeret som lavbund"*. (Madsen et al., 1992 s. 27) Områderne forventes således at have haft eller have et behov for afvanding.

I "Vejledningen om særligt følsomme landbrugsområder - udpegning og registrering i MVJ TAS" fremgår udpegningen af lavbundsområderne i SFL-områderne: *"Denitrifikationsområder udpeges i lavbundsområder..."*. (Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, 2004, s. 10).

I analysen undersøges lavbundsjordernes andel i hele amternes landbrugsareal samt andel i SFL-områderne. Herved klarlægges en eventuel sammenhæng mellem udpegningen af SFL-områderne og lavbundsjarde.

Figur 4.4 - Lavbundsjordernes andel af amternes landbrugsareal samt deres andel af SFL-områderne. (Figuren er baseret på beregninger på geodata vedr. lavbundsområder fra Dansk Jordbrugsforskning, SFL-områderne fra Danmarks miljøportal samt markbloktemaet fra FødevarerErhverv.)

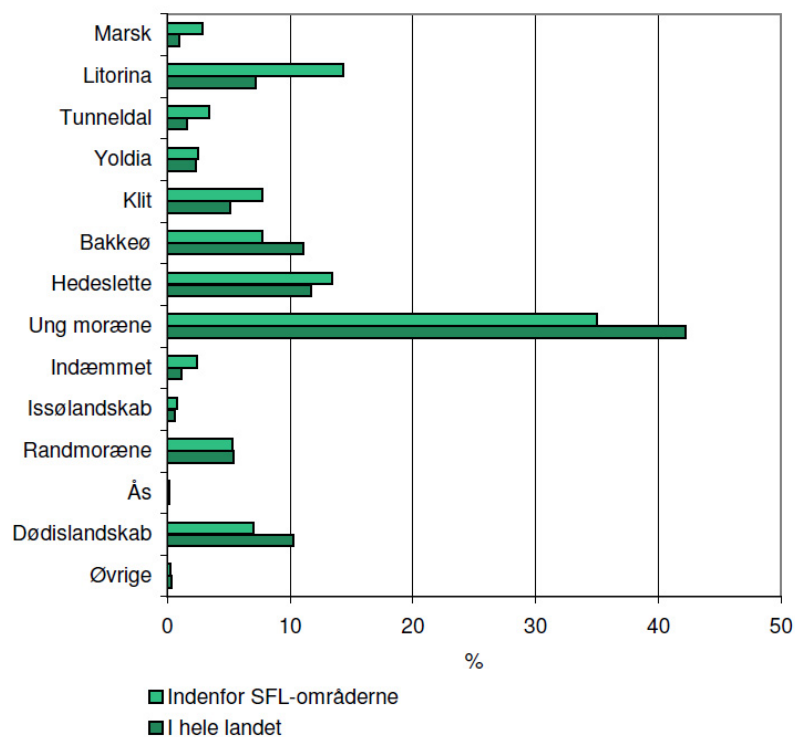
Som det ses af figur 4.4 er lavbundslande stærkt overrepræsenterede i SFL-områderne. Områderne i Sønderjylland og Nordjyllands Amter er tilnærmelsesvis 50 % lavbundslande, hvor SFL-områdernes areal i Ribe, Ringkøbing, Århus og Viborg nærmer sig landsgennemsnittet på 37 %. Der er i alt 480.083 ha lavbundslande i SFL-områderne. Lavbunds-områderne er pga. den lave beliggenhed ofte våde og har derfor en lav bonitet. SFL-områderne er typisk ikke beliggende på de bedre landbrugslande.

4.2.5 Landskabet i SFL-områderne

Udarbejdelsen af informationerne vedr. landskabselementerne skete på basis af forskelligt baggrundsmateriale: højdekurver fra Geodætisk Institut, Per Smeds landskabskort og geodætiske kort over Danmark, jordbundskort fra 1935 over Danmark og landskort over Danmark. (Madsen et. al., 1992, s. 26-27)

I analysen beregnes landskabselementernes andel i hele landets landbrugsareal samt andel i SFL-områderne. Herved klarlægges SFL-områdernes sammensætning, idet landskabselementernes sammenfatter data vedr. jordbundforhold, hydrologi, terrænforhold mv. og giver dermed indblik i den landbrugsmæssige værdi af områderne.

Som ved den forrige evaluering er kategorierne randmoræne og dødislandskab sammensatte af såvel markante som mindre markante landskaber. Issølandskab er sammensat af issølavning og issøbakke. Øvrige består af grundfjeld og samt markant bakkeparti. (Andersen et al., 1998, s. 59)

Figur 4.5 - Landskabselementernes andel af hele landets areal samt deres andel af SFL-områderne. (Figuren er baseret på beregninger på geodata vedr. landskabselementer fra Dansk Jordbrugsforskning, SFL-områderne fra Danmarks miljøportal samt markbloktemaet fra Fødevarerhverv.)

Af figur 4.5 ses det at ung moræne er den dominerende landskabstype i Danmark, herefter følger hedeslette og bakkeø. Områderne med ung moræne er underrepræsenteret i SFL-områderne, idet det er i disse områder de bedste landbrugsjorde findes. Landskabselementerne bakkeø og dødislandskab er ligeledes underrepræsenteret i SFL-områderne. De resterende landskabselementer er overrepræsenteret, hvoraf marsk litorina, tunneldal og inddæmmet areal er stærkt overrepræsenteret. Randmoræne, ås og øvrige har samme andel i SFL-områderne som i landets samlede areal.

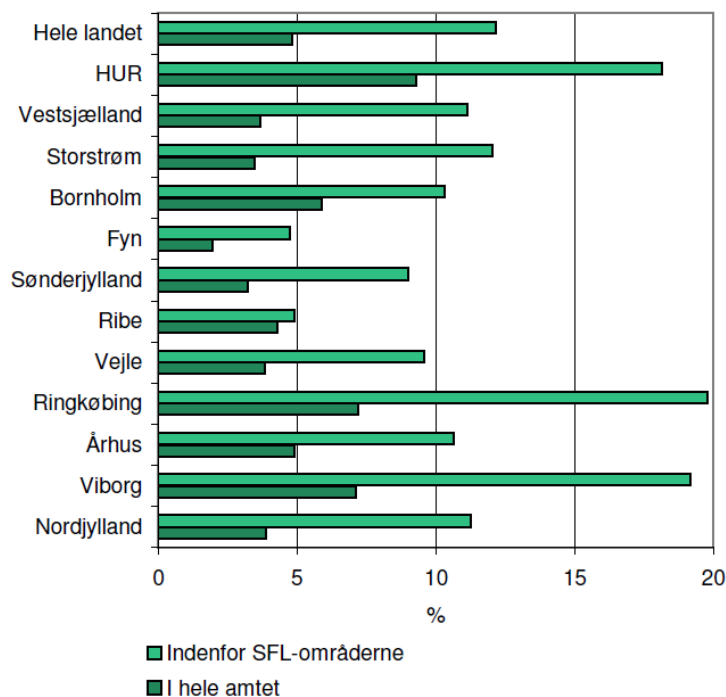
Hele 62 % af det samlede areal af SFL-områderne består altså af tre landskabselementer: ung moræne (35 %), litorina (14 %) og hedeslette (13 %).

4.2.6 Fredede arealer i SFL-områderne

Siden den første naturfredningslov fra 1917 har det været muligt at fredede områder, bestemmelserne vedr. fredning findes nu i naturbeskyttelseslovens kap. 6. Fredningssager kan kun rejses af Danmarks Naturfredningsforening, kommunalbestyrelser og miljøministeren (Skov- og Naturstyrelsen), jf. § 33 stk. 2. En fredningssag kan rejses med henblik på opfyldelse af lovens § 1, f.eks. sikre offentligheden adgang til områder eller bevare landskabelige værdier. Den enkelte fredningsformål defineres i fredningens formålsparagraf. Til forskel fra arealer registeret som § 3-områder, kan ejeren af arealerne pålægges handlepligt med henblik på realisering af fredningens formål. (Revsbech & Puggaard, 2008, s. 324-337)

I alt er ca. 4 pct. af landets areal fredet, hvilket svarer til ca. 208.000 hektar eller et areal på størrelse med Lolland og Falster.

Ved den forrige evaluering blev andelen af fredet areal i SFL-områderne undersøgt samt amternes holdning til hvorvidt de fredede områder burde indgå i SFL-områderne. Der var blandt amterne delte mening om hvorvidt fredede områder bør indgå i SFL-områderne. (Andersen et al., 1998, s. 96) Af samme årsag undersøges andelen af fredede områder i SFL-områderne igen med henblik på at lokalisere eventuelle ændringer og klarlægge SFL-områdernes beskyttelsesprioriteringer i de tidligere amter. Det anvendte geodata indeholder informationer om naturfredninger fredet ved gennemførelse af en fredningssag eller en rejst fredningssag efter bestemmelserne i naturbeskyttelseslovens kapitel 6, samt fredninger af ældre dato gennemført ved f.eks. tinglyst deklARATION. (Danmarks Miljøportal, 2007)

Figur 4.6 - Det fredede areals andel af SFL-områderne samt det fredede areals andel af amtets areal. (Figuren er baseret på beregninger på geodata vedr. fredninger og SFL-områderne fra Danmarks miljøportal.)

Som det ses af figur 4.6 er de fredede områder stærkt overrepræsenterede i SFL-områderne i alle amter. Dette gør sig dog ikke gældende i Ribe Amt, hvor de fredede områdes andel af landbrugsjorden svarer til deres andel i SFL-områderne. I HUR, Ringkøbing og Viborg Amter er tæt ved 20 % af SFL-områdernes samlede areal beliggende i fredede områder.

4.2.7 EF-fuglebeskyttelsesområder i SFL-områderne

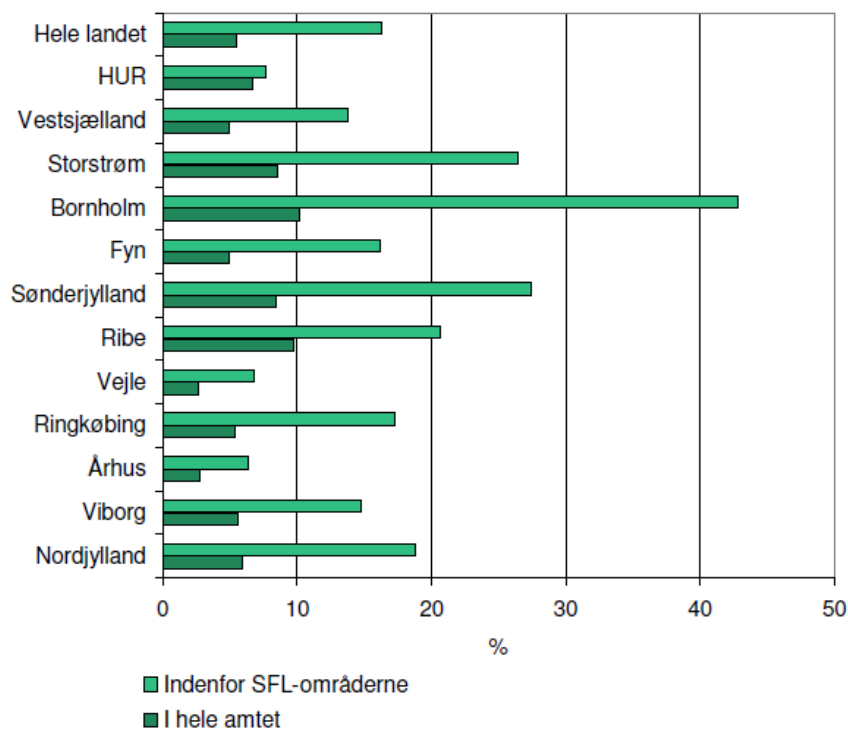
Danmark er omfattet af internationale bestemmelser om naturbeskyttelse gennem EF-fuglebeskyttelsesdirektivet, EF-habitatdirektivet og Ramsarkonventionen. Habitat- og fuglebeskyttelsesområderne indgår i det internationale økologiske netværk af områder kaldet Natura 2000. I Danmark er ramsarområderne også en del af Natura 2000, da ramsarområderne er en del af fuglebeskyttelsesområderne. (Revsbech & Puggaard, 2008 s. 314)

Marker beliggende i Natura 2000, og dermed EF-fuglebeskyttelsesområderne, prioriteres højest ved prioriteringen af ansøgningerne. (bilag 1 i BEK nr. 104 af 10. marts 2005). I "Vejledningen om særligt følsomme

landbrugsområder - udpegning og registrering i MVJ TAS" fremgår vigtigheden af registreringen af Natura 2000 i SFL-områderne: "Naturområder beliggende i Natura 2000-områder skal udpeges." (Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, 2004, s. 10).

Der er i alt udpeget 113 fuglebeskyttelsesområder i Danmark, det samlede areal er opgjort til 14.700 km², hvoraf 2.600 km² er beliggende på land. (By- og Landskabsstyrelsen, 2008)

I analysen beregnes EF-fuglebeskyttelsesområdernes andel af hele landet samt andel i SFL-områderne. Herved klarlægges SFL-områdernes forhold til international beskyttelse.

Figur 4.7 - EF-fuglebeskyttelsesområdernes andel af SFL-områderne og af amtets totale areal. (Figuren er baseret på beregninger på geodata vedr. SFL-områderne fra Danmarks miljøportal og EF-fuglebeskyttelsesområderne fra Direktoratet for Fødevare-Erhverv.)

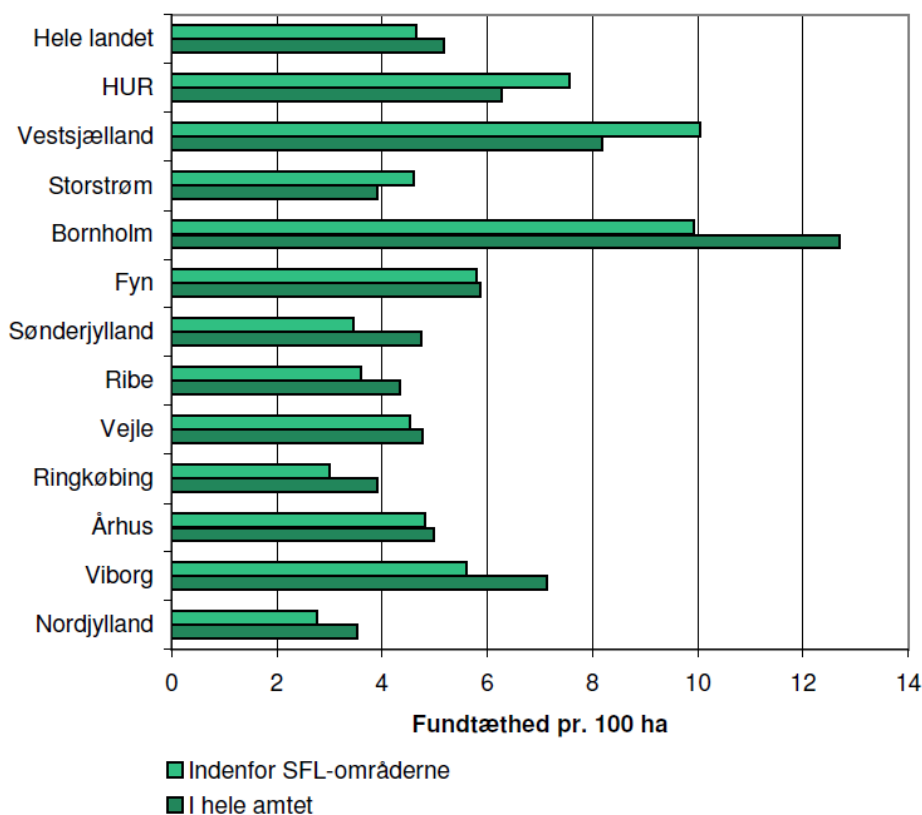
I Bornholms Amt er SFL-områdernes areal beliggende i EF-fuglebeskyttelsesområderne stærkt overrepræsenteret i forhold til andelen på amtsniveau. Ribe, Vejle og Århus Amter har næsten halvdelen af SFL-områdernes areal i beskyttelsesområderne, hvor Fyn, Viborg og

Ringkøbing Amter ligger tæt på landsgennemsnittet på 16 %. Århus Amt har den mindste andel af EF-fuglebeskyttelsesområderne i SFL-områderne. Beskyttelsesområdernes andel er i HUR og amtets SFL-områder næsten lige store.

4.2.8 Kulturhistoriske fund i SFL-områderne

Ifølge museumsloves § 39 er Kulturministeren forpligtiget til at føre et kulturhistorisk centralregister, dette varetages af Kulturstyrelsen jf. § 10 stk. 1 punkt 77 i BEK. nr. 1513 af 14. dec. 2006. Dette sket ved den nye museumslovs ikrafttrædelse d. 1. januar 2002. Det Kulturhistoriske Centralregister blev før ajourført af Nationalmuseet. I forbindelse med overdragelsen skiftede databasen navn til 'Fund og fortidsminder'. (Kulturarvsstyrelsen, 2007)

I analysen beregnes tætheden af kulturhistoriske fund pr. 100 hektar i SFL-områderne og i forhold til amtets samlede areal. Herved klarlægges en eventuel sammenhæng mellem SFL-områderne og kulturhistoriske fund.

Figur 4.8 - Tætheden af kulturhistoriske fund pr. 100 ha i SFL-områderne samt i de enkelte amter. (Figuren er baseret på beregninger på geodata vedr. SFL-områderne fra Danmarks miljøportal og data fra 'Fund og fortidsminder', Kulturarvsstyrelsen.)

Som det ses af figur 4.8 varierer fundtætheden i amterne betydeligt. Bornholms Amt, der er landets mindste amt, har den største fundtæthed med ca. 13 kulturhistoriske fund pr. 100 hektar. De eneste amter, der foruden Bornholms Amt, afviger mere end én procent fra landsgennemsnittet er Vestsjælland og Viborg.

I 8 af 12 amter er fundtætheden lavere i SFL-områderne i forhold til resten af amtet. I ét amt, Fyns Amt, er fundtætheden i og udenfor områderne ens. I de resterende tre amter er fundtætheden større i SFL-områderne i forhold til resten af amtet. Fundtætheden er størst i Vestsjælland og Bornholms Amter. Der er i alt gjort 53.564 fund i SFL-områderne, hvilket svarer til, at 24 procent af alle fund er gjort i et SFL-område. Dog er kun ca. 26 procent af landets samlede areal udpeget som SFL-områder.

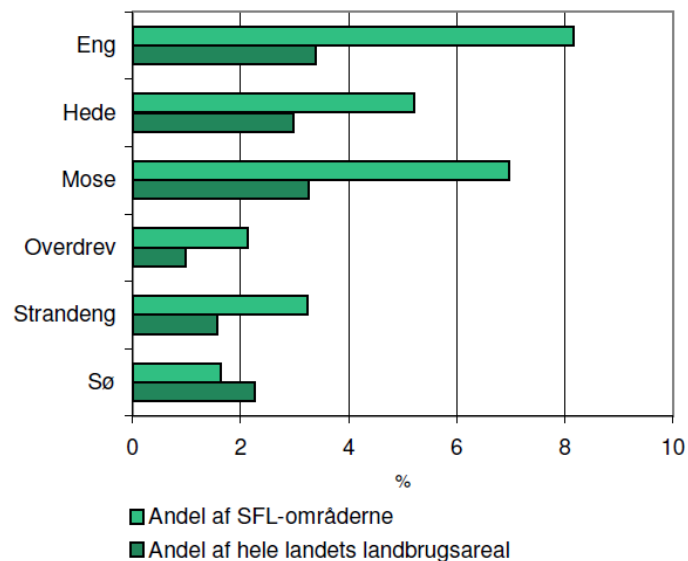
Idet der ikke er fundet nogen sammenhæng mellem fundtætheden og SFL-områderne undersøges fundtætheden i aftaleområderne ikke nærmere.

4.2.9 Beskyttet natur i SFL-områderne

Naturbeskyttelseslovens kapitel 2 indeholder bestemmelser der beskytter flere forskellige naturtyper, f.eks. heder, ferske enge og overdrev. Formålet med bestemmelserne er at bevare naturtyperne og beskytte de dyr og planter, der lever på de forskellige naturtyper. I § 3-områder må der således ikke foretages ændringer i tilstanden. Til eksempel må ejeren af et areal registeret som § 3-område fortsætte med den landbrugsmæssige udnyttelse af areal, blot udnyttelsen ikke intensiveres. (Skov- og Naturstyrelsen, 1993, kap. 3.1)

I "Vejledningen om særligt følsomme landbrugsområder - udpegning og registrering i MVJ TAS" fremgår vigtigheden af registreringen af § 3 områderne SFL-områderne: *"Det er endvidere væsentligt, at udpege arealer, der er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 på lokaliteter hvor det er vigtigt, at naturtyperne forbedres/reetableres ved pleje."* (Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, 2004, s. 10).

I analysen undersøges § 3-områdernes andel i SFL-områderne og i hele landets landbrugsareal. Herved klarlægges det om der er udpegningen af SFL-områderne er taget hensyn til beskyttelse af de igennem § 3 beskyttede naturtyper.

Figur 4.9 - § 3-områdernes andel af hele landets landbrugsareal samt deres andel af SFL-områderne. (Figuren er baseret på beregninger på geodata vedr. SFL-områder og §3-områder fra Danmarks miljøportal samt markbloktemaet fra Fødevarerhverv.)

Af figur 4.9 ses § 3-områdernes andel af landets samlede landbrugsareal, de udgør i alt 14 %. Eng, mose og hede udgør til sammen ca. 9 % af det samlede landbrugsareal; hvor de sidste 5 % er søer, strandenge og overdrev.

Hele 27 % af SFL-områderne er beliggende i § 3-områder, hvoraf 8 % af SFL-områdernes samlede areal er beliggende i engområder, hvor andelen af områder registreret som mose er 7 %. Søernes andel af SFL-områderne er mindre end 2 %, hvilket er lidt lavere end landsgennemsnittet.

4.3 Aftalerne

I dette afsnit analyseres de indgåede aftaler nærmere, mht. type, aftaler i og udenfor SFL-områderne, andel af det dyrkede areal og lavbunds-områderne samt jordbundsforholdene, landskabstyper, fredninger, EF-fuglebeskyttelsesområder og § 3-områder i aftaleområderne.

Der er i alt indgået aftaler for 91.588 hektar fordelt på 8.179 aftaler. Aftalerne er indgået indenfor 46 forskellige typer af ordninger. På den efterfølgende side findes en oversigt over de forskellige ordninger, størrelsen på ordningens samlede aftaleareal, samt hvilke år aftalerne er indgået.

Som det ses af tabel 4.4 er den største ordning 'Miljøvenlig drift af græs- og naturarealer, 5 år', der dækker over 41.000 hektar i alt, hvilket svarer til 45 % af det samlede aftaleareal. Den næststørste er 'Nedsættelse af kvælstoftilførslen i 5 år', der tegner sig for 11 % af det samlede aftaleareal. Samlet set tegner græsaftalerne ('Miljøvenlig drift af græs- og naturarealer', 'pleje med afgræsning', 'pleje med høslæt' og 'pleje med rydning') sig for 75 %, altså langt størstedelen af det samlede aftaleareal. Dernæst aftalerne vedr. udtagning af agerjord i 20 år, der udgør 8 % af det samlede aftaleareal. Ordningen med laveste tilslutning er 'Etablering af ekstensive randzoner 10 år, niv. 1' der kun har 1 ha aftaleareal.

Ordningerne vedr. braklagte og ekstensive randzoner udgør til sammen under 1 % af det samlede aftaleareal. De 315 hektar svarer til en randzone med en bredde på 10 meter og en længde på 315 km.

I de efterfølgende analyser af de indgåede aftaler indgår randzonerne ikke, idet de ikke indgik i den forrige evaluering.

Aftalestørrelserne i 'hektar'-feltet i denne analyse er beregnet ud fra informationerne i GIS-temaet vedr. størrelsen af de indgåede aftaler. Aftalestørrelserne i feltet kaldet GIS-hektar, er beregnet vha. 'calculate geometry'-værktøjet i ArcMap. Som det ses er der en forskel på 4.383 ha mellem det indgåede aftaleareal og det registrerede aftaleareal i GIS. Denne forskel vil gøre sig gældende som fejl i alle analyserne vedr. aftalerne.

Dertil kommer de dobbeltregistrerede SFL-områder, som er beskrevet nærmere i afsnit 4.1.2, der ligeledes i de efterfølgende analyser vil gøre sig gældende som fejlkilde, idet enkelte marker er beliggende disse områder.

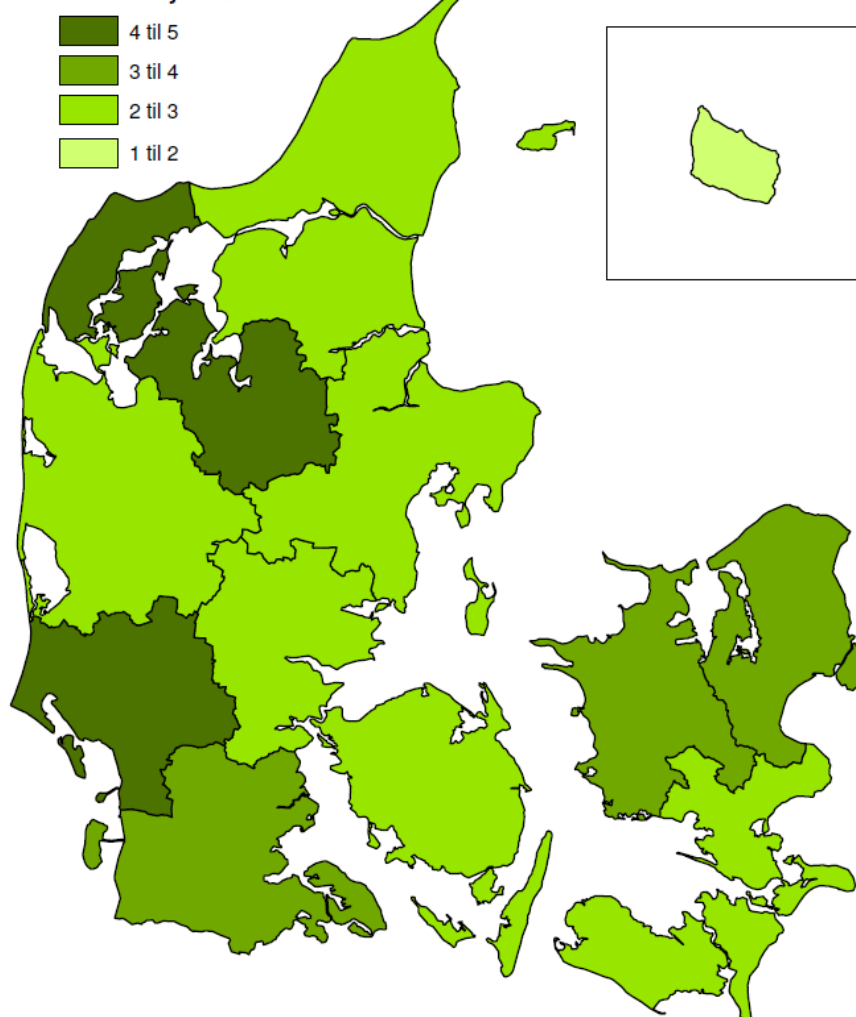
Ordning	Hektar	GIS-hektar	Indgået i
Dyrkning uden pesticider, 5 år	267	271	02 og 03
Etablering af braklagte randzoner, 5 år	257	280	05 og 06
Etablering af ekstensive randzoner, 5 år	4	4	05 og 06
Etablering af ekstensive randzoner, niv. 1, 5 år	25	25	03 og 04
Etablering af ekstensive randzoner, niv. 2, 5 år	25	31	03 og 04
Etablering af ekstensive randzoner, niv. 1, 10 år	1	1	03
Etablering af ekstensive randzoner, niv. 2, 10 år	3	5	03
Etablering af vådområder, 20 år	671	676	03-06
Etablering af vådområder, 20 år, EA	4	5	04
Miljøvenlig drift af græs i 5 år, niveau 1	808	834	02
Miljøvenlig drift af græs i 5 år, niveau 2	3.398	3.549	02
Miljøvenlig drift af græs i 20 år, niveau 1	129	135	97-02
Miljøvenlig drift af græs i 20 år, niveau 2	4.340	4.635	94, 96-02, 04
Miljøvenlig drift af græs- og naturarealer EA	1.491	1.559	04
Miljøvenlig drift af græs- og naturarealer, 1 år	2.534	2.712	06
Miljøvenlig drift af græs- og naturarealer, 5 år	41.085	42.853	02-05
Miljøvenlig drift af græs- og naturarealer, 10 år	7.960	8.308	03
Nedsættelse af kvælstoftilførslen, 5 år	9.633	9.693	02-05
Nedsættelse af kvælstoftilførslen, 10 år	355	356	03
Nedsættelse af N-tilførslen, 5 år	852	867	02
Pleje med afgræsning i 5 år niveau 1	2.074	2.471	02
Pleje med afgræsning i 5 år niveau 2	888	924	02
Pleje med afgræsning i 5 år niveau 3	24	25	02
Pleje med afgræsning i 20 år niveau 1	1.520	1.719	93, 97-02
Pleje med afgræsning i 20 år niveau 2	1.713	2.017	95, 97-02
Pleje med afgræsning i 20 år niveau 3	81	89	00-02
Pleje med høslet i 5 år, niveau 1	45	46	02
Pleje med høslet i 5 år, niveau 2	11	14	02
Pleje med høslet i 20 år, niveau 1	34	37	97-02
Pleje med høslet i 20 år, niveau 2	16	16	97-02
Pleje med rydning i 5 år, niveau 1	6	5	02
Pleje med rydning i 5 år, niveau 2	37	35	02
Pleje med rydning i 5 år, niveau 3	9	9	02
Pleje med rydning i 5 år, niveau 4	9	8	02
Pleje med rydning i 5 år, niveau 5	34	35	02
Pleje med rydning i 5 år, niveau 6	2	2	02
Pleje med rydning i 20 år, niveau 1	38	38	99 og 02
Pleje med rydning i 20 år, niveau 2	12	12	97
Pleje med rydning i 20 år, niveau 4	5	5	00
Sprøjtefrie randzoner, 5 år	12	13	02
Udtagning af agerjord, 20 år	6.881	7.247	93-02
Udtagning af græsarealer, 20 år	65	64	00, 01, 03
Ændret afvanding i 5 år, niveau 1	667	672	02
Ændret afvanding i 5 år, niveau 2	73	71	02
Ændret afvanding i 20 år, niveau 1	1.940	2.026	94, 96-03
Ændret afvanding i 20 år, niveau 2	1.550	1.572	96-02
I alt	91.588	95.971	

Tabel 4.4 - Ordningerne, aftalestr. i ha, GIS-ha samt årstal for aftalernes indgåelse.

Af kort 4.2 ses det af Viborg og Ribe amter har det højeste aftaleareal i forhold til det dyrkede areal i amtet, med henholdsvis 4,3 % i Viborg og 4,2 % i Ribe. HUR, Sønderjyllands og Vestsjælland Amter har henholdsvis 3,8 %, 3,4 % og 3,2 % dækningsgrad.

De fleste af landets amter har dog en dækningsgrad på mellem 2-3 % dækningsgrad. Amtet med den laveste dækningsgrad er Bornholm med 1,8 %. Landsgennemsnittet af aftalearealets andel i landbrugsarealet er på 3,0 %.

Aftaleareal i % dyrket areal

Kort 4.2 - Aftalearealets andel af det dyrkede areal.

I denne analyse er en aftale defineret som et journalnummer i geodataet, en aftale kan således bestå af flere marker. Som ved den forrige evaluering indeholder analysen fraktiler, der medvirker til at illustrere forskellene i aftalestørrelserne fra amt til amt. Fraktilerne viser den maksimale størrelse af den mindste fjerdedel af aftalerne, halvdelen og den næststørste fjerdedel af aftalerne. I HUR er eksempelvis 25 % af aftalerne under 3 ha, halvdelen er mellem 3 og 7 ha, hvor den næststørste fjerdedel er mellem 7 og 17 ha.

Af tabel 4.5 ses det, at der er indgået flest aftaler i Viborg og Nordjyllands Amter, der også har de største aftalearealer. I Bornholms Amt er der indgået færrest aftaler og aftalearealet er meget lavt i forhold til de andre amter, hvilket også ses af kort 4.2 på forrige side.

I de resterende amter er der stor spredning på antallet og gennemsnitsstørrelsen på aftalerne. Vejle Amt har landets laveste gennemsnit mens Sønderjyllands Amt har det højeste gennemsnit, hvilket også ses tydeligt i 75-fraktilen. Der til kommer at amtet har det tredje største aftaleareal. Viborg og Nordjyllands Amter ligger på landsgennemsnittets 11 ha. Landet største aftale er indgået ved Skive i Viborg Amt for foranstaltningen 'Miljøvenlig drift af græs- og naturarealer, 5 år' og er på i alt 1158,9 ha. Den mindste aftale er på 0,17 ha, altså under mindstekravet på 0,3 ha Den er beliggende i Ringkøbing Amt.

Som det ses af tabellen er der ikke den store spredning mellem amterne i 25-fraktilen, idet alle aftalerne ligger indenfor 2-4 ha. I 50-fraktilen ligger amterne også forholdsvist tæt med aftaler på mellem 4-8 ha. På Bornholm er halvdelen af aftalerne mellem 2 og 4 ha, hvor de i Ribe og Nordjyllands Amter er dobbelt så store, dvs. mellem 4 og 8 ha. I 75-fraktilen er spredningen mellem aftalestørrelserne i amterne betydelig. Bornholms Amt har det mindste aftaleareal, hvor 75 % af amtets aftaler er mindre end 7 ha, hvor de i Storstrøms Amt er tre gange så store, 21 ha. Efter Storstrøms Amt finder vi Sønderjyllands Amt med 20 ha, der altså har indgået mange store aftaler. Viborg, Ringkøbing og Vestsjællands Amter ligger sig op af landsgennemsnittet på 15 ha. Vejle, Århus og Fyn er under landsgennemsnittet, mens HUR, Ribe og Nordjyllands Amter er over.

Den største fjerdedel af aftalerne er større end 7-21 ha, afhængig af amt. Halvdelen af aftalerne er større end 4-8 ha og tredjedele af aftalerne er over 2-ha, afhængig af amt.

	Antal aftaler	Aftale- areal, ha	Gennemsnit, ha	25 fraktil	50 fraktil	75 fraktil
HUR	501	4.796	10	3	7	17
Vestsjælland	486	6.485	13	3	6	16
Storstrøm	435	5.601	13	3	7	21
Bornholm	82	654	8	2	4	7
Fyn	659	5.325	8	2	5	9
Sønderjylland	679	9.649	14	3	8	20
Ribe	911	8.929	10	4	8	18
Vejle	714	5.001	7	2	5	11
Ringkøbing	718	8.635	12	3	6	14
Århus	915	7.678	8	3	6	13
Viborg	1.042	11.307	11	3	7	16
Nordjylland	1.037	11.843	11	4	8	18
Hele landet	8.179	85.903	11	2	7	15

Tabel 4.5 - Den amtslige fordeling af antal aftaler, aftaleareal, aftalernes gennemsnitsareal og arealfraktiler. F.eks. svare 25 % -fraktilen til størrelsen af den aftale, hvor ¼ af aftalerne er mindre og ¾ er større, når aftalerne sorteres efter arealstørrelse.

Som det ses af tabellen er det totale aftaleareal mindre end i tabel 4.4, Værktøjet intersect danner et nyt tema med fællesmængderne af temaet med amterne og temaet med de indgåede aftaler. Aftaler der ikke er beliggende i et amt er således ikke med i det nye tema. Dette ses bl.a. i det sydfynske øhav, hvor flere øer mangler eller langs kyststrækningerne, hvor dele af aftalerne er beliggende i søterritoriet.

4.3.1 SFL-områderne og aftaledækningen

I dette afsnit analyseres aftaledækningen i SFL-områderne. Gennem analyserne klarlægges det om aftalerne er beliggende i SFL-områderne samt dækningsgraden af aftaler i områderne. Formålet med afsnittet er at give et billede af de indgåede aftaler.

Som tidligere beskrevet kan der kun indgås aftale, hvis markerne er beliggende i et SFL-område. Som det ses af tabel 4.6 er denne stort set overholdt, idet der kun er 1.532 ha udenfor SFL-områderne. Dette svarer til at 98 % af det samlede aftaleareal er beliggende i områderne. Ribe Amt og Viborg har som de eneste næsten alle aftaler, på nær 41 ha i Ribe og 46 ha i Viborg, beliggende i SFL-områder. Bornholms Amt har det mindste ha aftaleareal udenfor områderne, nemlig kun 19 ha. HUR og Sønderjyllands Amt har med deres 96 % flest aftaler udenfor SFL-områderne. Sønderjyllands Amt har ligeledes det største areal, hele 362 ha udenfor områderne, hvor HUR har det næststørste med 210 ha.

	Udenfor SFL- områder, ha	Indenfor SFL- områder, ha	Total, ha	% i SFL
HUR	210	4.586	4.796	96
Vestsjælland	64	6.421	6.485	99
Storstrøm	105	5.496	5.601	98
Bornholm	19	635	654	97
Fyn	137	5.188	5.325	97
Sønderjylland	362	9.287	9.649	96
Ribe	42	8.887	8.929	100
Vejle	100	4.901	5.001	98
Ringkøbing	105	8.530	8.635	99
Århus	146	7.532	7.678	98
Viborg	46	11.261	11.307	100
Nordjylland	196	11.647	11.843	98
Hele landet	1.532	84.371	85.903	98

Tabel 4.6 - Den amtslige fordeling af aftalearealer indenfor og udenfor SFL-områder.

Som ved den forrige evaluering vil alle analyser herefter kun indeholde aftaler beliggende i SFL-områderne.

Af tabel 4.7 og kort 4.3 ses aftaledækningen i SFL-områderne beregnet i procent. På landsplan er 95 % af områderne uden aftaler, mens 3 % af områderne har en aftaledækning på mellem 0-25 %. Ingen SFL-områder har en aftaledækning mellem 25-50 % og 50-57 %, mens 1 % af områderne har en aftaledækning mellem 75-100 %.

	Antal SFL- områder	Aftaledækning i %				
		0	0-25	25-50	50-75	75-100
HUR	18.261	93	3	1	1	2
Vestsjælland	842	83	13	2	1	0
Storstrøm	12.673	97	2	0	0	1
Bornholm	108	72	25	2	0	1
Fyn	3.550	91	7	1	0	0
Sønderjylland	2.946	87	8	2	1	3
Ribe	304	63	26	5	3	2
Vejle	1.359	87	12	1	0	0
Ringkøbing	1.405	85	12	2	0	0
Århus	1.025	70	26	2	1	1
Viborg	1.940	91	7	1	0	1
Nordjylland	67.473	97	1	0	0	1
Hele landet	111.886	95	3	0	0	1

Tabel 4.7 - Oversigt over antal SFL-områder og den procentvise fordeling af SFL-områderne indenfor de enkelte amter med procentvis aftaledækning i intervallerne 0, 0-25, 25-50, 50-75 og 75-100 %.

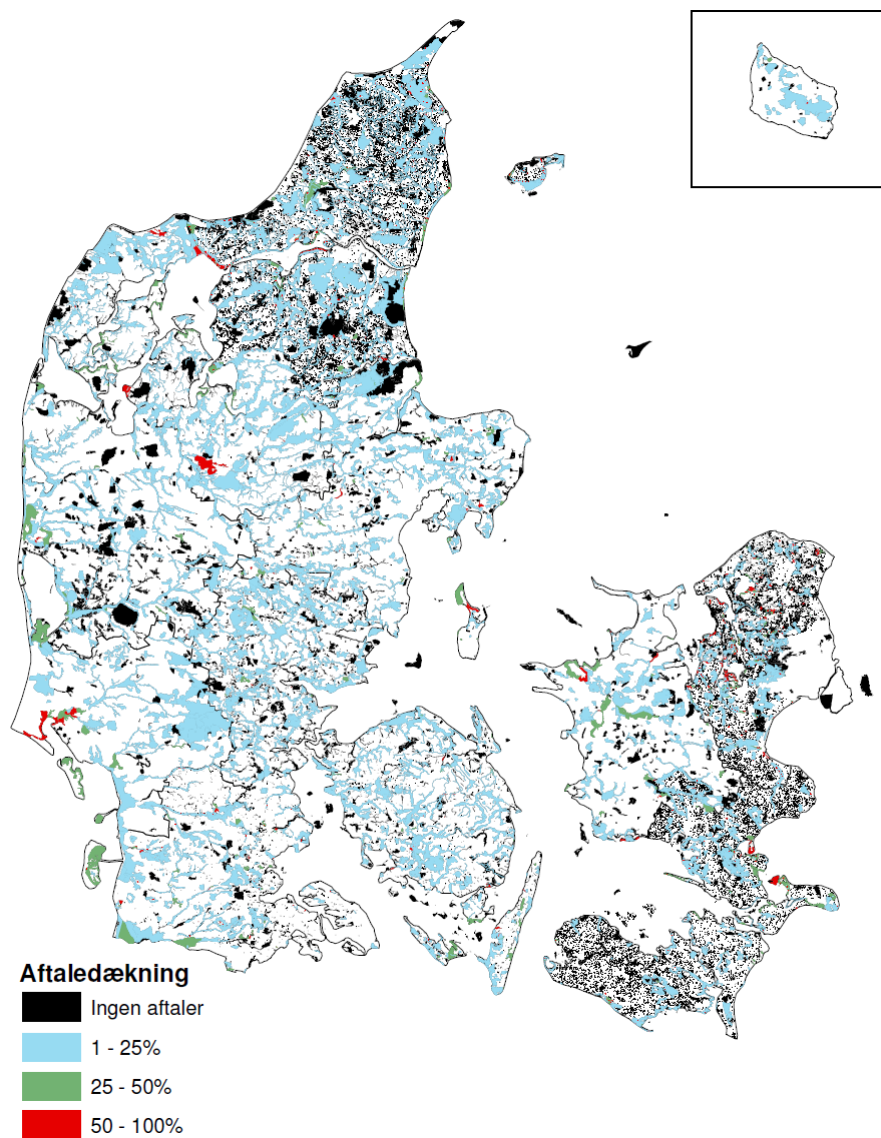
I Bornholm, Ribe og Århus Amter har mere end ¼-del af SFL-områderne en dækningsgrad på mellem 0-25 %. I Vestsjælland, Vejle og Ringkøbing har 12-13 % af SFL-områderne en dækningsgrad mellem 0-25 %. I de resterende amter er andelen af områder med en aftaledækning mellem 0-25 % lavere. Ribe Amt har den største andel af SFL-områder med en aftaledækning mellem 25-50 %, hvor de resterende amter har mellem 0-2 % af SFL-områderne i dette interval. Ribe Amt har ligeledes den største andel i intervallet 50-75 % med 3 %, hvor de resterende amter har mellem 0-1 %. Sønderjyllands Amt har den største andel i intervallet 75-100 % med hele 3 % af SFL-områderne. HUR og Ribe Amt har 2 % af SFL-områderne i dette interval, mens Storstrøm, Bornholm, Århus, Viborg og Nordjyllands Amter har deres 1 % af SFL-områder med en aftaledækning på 75-100 %. Vestsjælland, Vejle og Ringkøbing har intet i dette interval.

Det er overraskende, at HUR og Nordjyllands Amt ikke har flere SFL-områder med en aftaledækning i det sidste interval, idet deres områder har de laveste gennemsnitsstørrelser.

Fordelingen af aftalerne på SFL-områdernes typer beskriver, hvilke områdetyper, der tilgodeses gennem aftaleindgåelse. Som det ses af tabel 4.8 er mere end halvdelen (55 %) af aftalearealet beliggende i områdetypen "natur", mens 34 % er beliggende i "overfladevand", mens de resterende 11 % er beliggende i områdetypen "grundvand." Aftaledækningen indenfor områdetyperne natur og overfladevand er 8 % af det udpegede, mens den for typen grundvand er halv så stor. På landsplan er der indgået aftalerne for 8 % af det samlede SFL-areal.

	SFL-areal, ha	Aftaleareal, ha	Aftaledækning
Grundvand	211.828	9.460	4
Natur	578.584	48.493	8
Overfladevand	362.392	30.475	8
Hele landet	1.152.804	88.428	8

Tabel 4.8 – Fordelingen af aftaleareal samt aftaledækningen på områdetyper

Kort 4.3 - Aftaledækning i de enkelte SFL-områder. Arealet med aftaler er vist i pct. af det samlede areal i de enkelte SFL-områder.

4.3.2 Jordbund og aftaledækning

Det har ikke været muligt at gennemføre denne analyse efter metoden anvendt ved den forrige evaluering. Hovedårsagen hertil er, at der dannet nye blandingskategorier, såfremt et SFL-område indeholder flere forskellige jordtyper. Et område får blandingskategorien 'blandet sand', hvis mere en 75 % af området er dækket af grovsandet og finsandet jord, hvor det får kategorien grovsandet, såfremt det er dækket af mere en 75 % grovsandet jord. Jeg har trods forsøg ikke kunne gennemføre analysen efter samme metode, som ved den forrige evaluering, da det kræver et indgående kendskab til rasteranalyser i GIS, herunder multikriterie-evaluering² og funktionerne i map algebra.

Analysen er i stedet gennemført som overlay-analyse og dermed uden blandingskategorier.

	SFL-område-areal, ha	Aftaleareal, ha	Aftaledækning, %
Kalkholdig	2.962	134	5
Humus	169.026	17.696	10
Svær ler & silt	19.260	3.888	20
Ler	39.089	2.449	6
Sandblandet lerjord	184.302	7.687	4
Lerblandet sandjord	289.134	17.732	6
Finsandet	148.003	11.251	8
Grovsandet	312.995	26.506	8
Alle SFL-områder	1.164.771	87.343	7

Tabel 4.9 - Aftalernes fordeling på jordtype ifølge den danske jordklassificering.

Af tabel 4.9 ses det, at der er indgået flest aftaler i kategorien grovsandet jord, dernæst lerblandet sandjord og humus. Der er indgået færrest aftaler indenfor kategorien kalkholdig jord, dernæst ler og svær ler og silt. Aftaledækningen er størst for svær ler og silt, hvor der er indgået aftaler for 20 % af arealet. Dernæst følger humusjord med 10 % og finsandet og grovsandet jorde med 8 %.

4.3.3 Lavbund og aftaledækning

Af tabel 4.10 ses det, at langt de fleste lavbundsområder er beliggende udenfor SFL-områderne. Af SFL-områder med lavbundsjord, er der flest i intervallet hvor dækningsgraden er > 75 %, dernæst 0-25 %, 25-50 % og

² Læs evt. mere om multikriterieanalyser i 'Bogen om GIS og geodata' af Balstrøm et. al. s. 204

færrest i intervallet 50-75 %. Sammenholdes information om antallet af SFL-område og antallet heraf uden aftale ses det, at alle landets aftaler er beliggende i 5.387 SFL-områder. Der er indgået flest aftaler indenfor intervallet > 75 % (1.952 stk.), efterfulgt af intervallet 0 (1.428 stk.). SFL-områderne uden lavbundsJORde tegner sig for langt det største areal, dernæst kommer områderne med en dækningsgrad på 0-25 %. Det er interessant, at der er indgået flest aftaler i SFL-områderne indenfor intervallet > 75 % end i SFL-områderne uden lavbundsJORde. Aftaledækningen indenfor områderne er stort set ens for alle intervallerne, dog er den lidt lavere i intervallet 0-25 %.

Andel af SFL-arealet, der er lavbund	Antal SFL-områder	Antal SFL-områder uden aftale	SFL-områdeareal, ha	Aftaleareal, ha	Aftaledækning i %
0	72.309	70.881	400.394	35.403	9
0-25 %	5.529	4.435	305.477	14.206	5
25-50 %	3.584	3.083	165.330	11.801	7
50-75 %	3.540	3.128	123.899	10.516	8
>75 %	26.924	24.972	157.704	12.445	8
Alle SFL-omr.	111.886	106.499	1152.804	84.371	7

Tabel 4.10 - Oversigt over aftaler og aftalernes fordeling på SFL-områder fordelt efter udbredelsen af lavbundsJORde.

4.3.4 Landskabselementer og aftaledækning

Det har ikke været muligt at gennemføre denne analyse efter metoden anvendt ved den forrige evaluering. Hovedårsagen hertil er, at arealerne er opgjort for de SFL-områder, hvor mere end 75 % af områdets areal er dækket af det samme landskabselement. I de områder, hvor landskabselementet ikke dækker mere end 75 % kategoriseres dette som 'øvrige'. Jeg har trods forsøg ikke kunne gennemføre analysen efter samme metode, som ved den forrige evaluering, da det kræver et indgående kendskab til rasteranalyser i GIS, herunder multikriterie-evaluering³ og funktionerne i map algebra.

Analysen er i stedet gennemført som overlay-analyse, hvorfor det ikke har været muligt at beregne antal SFL-områder og antal af SFL-områder uden aftaler.

³ Læs evt. mere om multikriterieanalyser i 'Bogen om GIS og geodata' af Balstrøm et. al. s. 204

	SFL-område-areal, ha	Aftaleareal, ha	Aftaledækning, %
Marsk	32.668	7.670	23
Litorina	165.115	20.312	12
Tunneldal	39.363	3.507	9
Yoldia	28.598	649	2
Klit	88.660	5.604	6
Bakkeø	88.980	3.654	4
Hedeslette	154.324	14.754	10
Ung moræne	402.573	18.268	5
Inddæmmede	28.078	4.734	17
Issølandskab	8.573	778	9
Randmoræne	60.409	3.849	6
Ås	1.919	112	6
Dødislandskab	80.630	3.154	4
Øvrige	2.781	142	5
Alle SFL-områder	1.182.671	87.187	7

Tabel 4.11 - Aftalernes fordeling på landskabselementer.

Af tabel 4.11 ses det, at størstedelen af SFL-områdernes er beliggende i områder med ung moræne, hvilket typisk er her de bedste landbrugsjorde er beliggende. Aftalearealet er størst for litorina og ung moræne. Det laveste aftaleareal er for landskabstypen ås, hvor der kun er indgået aftale for 112 ha, dernæst øvrige (bestående af by, hav og vand) med 142 ha. De områder hvor aftaledækningen er størst er marsk og inddæmmede områder, dernæst litorina og hedeslette. Klit, randmoræne og ås ligger tæt på landsgennemsnittet på 7 %. Den laveste aftaledækning findes i områder med yoldia og dernæst bakkeø samt dødislandskab.

4.3.5 Fredninger og aftaledækning

Af tabel 4.12 ses det, at 6.395 af SFL-områderne (5 %) er beliggende i de fredede områder, heraf har langt de fleste en dækningsgrad af fredet areal på > 75 %, dernæst mellem 0-25 %. De fleste af aftalerne (4.802 stk.) er beliggende i SFL-områder, hvor dækningsgraden af fredet areal er 0 %. 302 aftaler er beliggende i SFL-områder, hvor de fredede områders areal af SFL-areale er 0-25 % I intervallet 25-50 % er der indgået aftaler i 103 SFL-områder, i intervallet mellem 50-75 % er der indgået aftale i 68 områder. I intervallet > 75 er der indgået aftaler i 49 af de 4.454 områder. Arealet af SFL-områderne er mindst i intervallet 50-75 %, hvor aftaledækningen også er højest med hele 27 %. Den næsthøjeste aftaledækning findes i de SFL-områder hvor de fredede områders andel er mellem 25-50

%; her er SFL-arealet også næstmindst. SFL-områderne uden fredede arealer ligger tættest på landsgennemsnittet. I dette interval findes mere end 70 % af aftalearealet.

Der er en tydelig sammenhæng mellem andelen af fredet areal i SFL-områderne og de indgåede aftaler. Jo større andel af området der er fredet, desto mindre aftaleareal.

Fredede areal- ers andel af SFL-arealet %	Antal SFL- områder	Antal SFL- områder uden aftale	SFL- område- areal, ha	Aftaleareal, ha	Aftaledæk- ning i %
0	105.491	100.689	780.998	59.277	8
0-25 %	1.217	852	249.984	9.036	4
25-50 %	372	269	38.136	6.775	18
50-75 %	352	284	22.971	6.198	27
>75 %	4.454	4.405	59.715	3.085	5
Alle SFL-omr.	111.886	106.499	1151.804	84.371	7

Tabel 4.12 - Oversigt over aftaler og aftalernes fordeling på SFL-områder fordelt efter udbredelsen af fredede arealer.

4.3.6 EF-fuglebeskyttelsesområderne og aftaledækning

Af tabel 4.13 ses det at langt de fleste SFL-områder er beliggende udenfor EF-fuglebeskyttelsesområderne, hvor langt de fleste aftaler også er indgået (4.151 stk.). Herefter følger SFL-områder i intervallet hvor fuglebeskyttelsesområdernes andel er større end 75 %. I dette interval er der også indgået næst flest aftaler (956 stk.). Der er indgået færrest aftaler i SFL-områderne hvor fuglebeskyttelsesområdernes andel er mellem 25-50 % (78 stk.). Det er også i dette interval, at aftaledækningen er størst, efterfulgt af de SFL-områder, hvor fuglebeskyttelsesområdernes andel er mellem 50-75 %. Aftaledækningen er lavest i SFL-områderne uden andel i fuglebeskyttelsesområderne, aftalearealer er dog klart størst i dette interval. Aftalearealet er betydeligt større i intervallet >75 %, end i intervallerne 0-25 %, 25-50 % og 50-75 %. Dette skyldes at ansøgninger med marker beliggende i Natura 2000-områder, og dermed EF-fuglebeskyttelsesområderne, prioriteres højere end alm. græsmarker (bilag 1 i BEK nr. 104 af 10. marts 2005, Bekendtgørelse om tilskud til miljøvenlige jordbrugsforanstaltninger).

Fuglebeskyttelsesområdenes andel af SFL-arealet %	Antal SFL-områder	Antal SFL-områder uden aftale	SFL-områdeareal, ha	Aftaleareal, ha	Aftaledækning i %
0	104.907	100.756	967.381	51.945	5
0-25 %	438	348	11.156	1.766	16
25-50 %	177	99	16.645	4.743	28
50-75 %	196	84	26.070	6.267	24
>75 %	6.168	5.212	131.552	19.650	15
Alle SFL-omr.	111.886	106.499	1152.804	84.371	7

Tabel 4.13 - Oversigt over aftaler og aftalernes fordeling på SFL-områder fordelt efter udbredelsen af EF-fuglebeskyttelsesområder.

4.3.7 Beskyttet natur og aftaledækning

Af tabel 4.14 ses det, at der er indgået aftaler for 14 % af SFL-arealet med beskyttet natur. Størstedelen af aftalearealer er beliggende i § 3-område registeret som eng, efterfulgt af strandengene med 10.454 ha. Fordelingen af aftalerne på § 3-områdernes typer beskriver, hvilke områdetyper, der tilgodeses gennem aftaleindgåelse. Aftaledækningen er størst med hele 28 % for strandengene, og lavest for søer.

	SFL-areal, ha	Aftaleareal, ha	Aftaledækning
Eng	94.015	17.242	18
Hede	60.088	5.715	10
Mose	80.260	5.923	7
Overdrev	24.577	3.821	16
Strandeng	37.183	10.454	28
Sø	18.733	836	4
Hele landet	314.856	43.991	14

Tabel 4.14 - Fordelingen af aftaleareal samt aftaledækningen på områdetyper.

4.4 Landmændenes holdning til ordningen

I dette afsnit undersøges landmændenes holdning til MVJ-ordningen, herunder generelle baggrundsspørgsmål om bedriften, hvorvidt de tidligere har haft en aftale samt hvad der skal ske med markerne, når aftalen udløber.

Ved evalueringen for perioden 1994-96 blev der gennemført en større interviewundersøgelse af aftaleindehaveres holdning til ordningen, samt en undersøgelse af holdningen hos landmænd der ikke deltog i ordningen. Deltagerantallet var 292, hvor 274 deltog i ordningen og de resterende 18 ikke deltog. 108 af de interviewede har tidligere deltaget i en lignende undersøgelse i forbindelse med evalueringen af MFO-ordningens iværksættelse i 1991.⁴ Der er ikke siden 1996 gennemført en lignende undersøgelse af aftaleindehavernes forhold til ordningen.

4.4.1 Metode

Som ved de andre analyser er det ønskeligt, at resultaterne kan sammenlignes med den forudgående evaluering, herved kan det konstateres, om der er sket ændringer i landmændenes holdninger til MVJ-ordningen. For at kunne sammenligne resultaterne genanvendes enkelte spørgsmål og andre søges stillet, således svarene kan sammenlignes.

På mit forudgående 9. semester (vedlagt som bilag) i efteråret 2007 er spørgsmålene afprøvet, i det Olsen kalder en prøveundersøgelse (Olsen, 2006 s. 67-68). Spørgsmålene er afprøvet på personer i fokusgruppen, dvs. aftaleindehavere, herefter var det muligt at evaluere spørgeskemaet og finde dets evt. svagheder. Metoden med prøveundersøgelsen har dog den svaghed, at den ikke giver indsigt i om svarpersonen ikke forstår spørgsmål eller svarkategorier. En gennemført prøveundersøgelse er således ikke en garanti for et godt spørgeskema, men kan give et indblik fokusgruppens håndtering af spørgsmålene. (Olsen, 2006 s. 68)

For at undersøge fokusgruppens håndtering af spørgsmål og svarkategorier blev prøveundersøgelsen som udgangspunkt gennemført

⁴ Hansen, B. & Primdahl, J. 1991, *Miljøfølsomme områder: en evaluering af MFO-ordningens iværksættelse og betydning*, DSR-Forlag, Frederiksberg

som besøgsinterviews. Der blev i alt interviewet ni personer, heraf ønskede de fire at gennemføre interviewet som telefoninterviews. Herved blev spørgsmålene testet i to ud af tre mulige interview-situationer.

Af prøveundersøgelsen kan det konkluderes, at undersøgelsen kan gennemføres som besøgsinterviews, telefoninterviews eller som post-spørgeskema. Formen med besøgsinterviews fungerede godt i prøveundersøgelsen, hvor et mindre geografisk område (Udby syd for Tønder) blev undersøgt. Metoden er på trods af den høje svarmotivation fravalgt af tidsmæssige og økonomiske årsager. Postspørgeskema-metoden har en lav svarmotivation og kræver stor bearbejdning af de indsamlede data, hvorfor denne er fravalgt. Metoden med telefoninterviews er valgt, idet det er mindre tidskrævende og svarmotivationen er tilfredsstillende.

Hvor det ved besøgsinterviews er det muligt at stille åbne spørgsmål, er dette ikke hensigtsmæssigt ved telefoninterviews, idet spørgsmålene skal være korte og enkle samt gerne skal stilles ud fra et spørgeskema. (Olsen, 2006 s. 22) Spørgeskemaet i prøveundersøgelsen indeholdte 16 spørgsmål, heriblandt tre subjektive, hvor respondenterne skulle udtrykke holdninger. Et eksempel på et spørgsmål: *'hvordan synes du markernes udtryk har ændret sig?'* De åbne spørgsmål fungerede i besøgsinterviews, men egnede sig, som ventet, ikke til telefoninterviews. I telefoninterviewssammenhænge skal der derfor stilles korte og enkle spørgsmål. Af hensyn til respondenterne mindskes antallet af spørgsmål, herved forøges svarmotivationen. (Olsen, 2006 s. 22-24)

4.4.2 Udvalgelse af respondenter

For at kunne gennemføre en repræsentativ analyse vha. telefoninterviews er det nødvendigt at lokalisere repræsentative respondenter hertil. Idet analysen gennemføres vha. telefoninterviews er det muligt, at udvælge respondenterne efter andre kriterier end beliggenheden af aftalerne. Ved den forrige evaluering er respondenterne udvalgt efter; hvorvidt de har aftalearealer beliggende i eller udenfor SFL-områder; eller hvorvidt de ikke har en aftale, men har arealer beliggende i eller udenfor SFL-områderne. (Andersen et al., 1998, s. 96)

For at opnå en repræsentativ besvarelse gennemføres 100 telefoninterviews i en landsdækkende evaluering. Af samme årsag bør denne analyse repræsentere dette i udvælgelsen af respondenter og de 100 res-

pondenter fordeles således på alle amter. Dette sker ved at gennemføre en simpel beregning, se tabel 4.15. Først er antallet af aftaler beregnet for hvert amt. Herefter beregnes antallet af respondenter som amtets procentvise andel af det totale antal aftaler.

	Antal aftaler	Antal respondenter	Gennemsnits- aftalestørrelse
HUR	501	6	10
Vestsjælland	486	6	13
Storstrøm	435	5	13
Bornholm	82	1	8
Fyn	659	8	8
Sønderjylland	679	8	14
Ribe	911	11	10
Vejle	714	9	7
Ringkøbing	718	9	12
Århus	915	11	8
Viborg	1.042	13	11
Nordjylland	1.037	13	11
Hele landet	8.179	100	11

Tabel 4.15 – Antal aftaler i hvert amt, antal respondenter som amtets procentvise andel af det totale antal aftaler.

For at lokalisere den repræsentative aftaleindehaver i hvert amt anvendes gennemsnitsaftalestørrelsen, der er beregnet i en forudgående analyse, se tabel 4.5.

Som eks. skal der i Århus Amt interviewes 11 respondenter med en aftalestørrelse så tæt på 8 ha som muligt. Rent praktisk foregår dette i GIS ved at ordne aftalerne efter amter og dernæst aftalestørrelse. Herefter udvælges en respondent med 8 ha aftale, såfremt vedkommende ikke ønsker at deltage eller ikke besvare opkaldet kontaktes den næste. Vedkommende har til eks. en aftale på 8,2 ha, hvor den næste igen har en aftale på 8,3 ha.

I det efterfølgende afsnit beskrives spørgeskemaets opbygning og indhold.

4.4.3 Opbygning og indhold af spørgeskema

Idet det er valgt at gennemføre 100 telefoninterviews, må antallet af spørgsmål begrænses, således svarvilligheden øges hos respondenterne. Ifølge Olsen (2006, s. 9) skal rækkefølgen af et spørgeskema være naturlig og bør derfor følge visse regler af hensyn til respondenterne. Spørgeskemaet er derfor opbygget efter princippet om gruppering af spørgsmål i spørgeblokke efter type. Først stilles baggrundsspørgsmål vedr. bedriften. De efterfølgende spørgsmål stilles kronologisk, således spørgsmål vedr. tidligere aftaler stilles før spørgsmålene om markernes fremtid efter aftalen udløber.

Rækkefølgen af spørgeblokkene er således:

1. Baggrundsspørgsmål (objektivt)
2. Spørgsmål vedr. evt. tidligere aftale (objektivt)
3. Efter aftalen er udløbet (objektive)

Herefter opstilles spørgeskemaet kronologisk og analysemetoderne beskrives efter hvert spørgsmål.

1. Baggrundsspørgsmål

Spørgsmålsblokken har til formål give et billede af bedriften og en evt. sammenhæng mellem bedriftsstørrelse og MVJ-aftale.

Geodataet fra FødevareErhverv indeholder informationer om foranstaltninger og personlige oplysninger såsom CPR-nummer. Idet det er muligt at indhente informationer herfra, har det ikke været nødvendigt at spørge nærmere ind til dette i interviewet.

Hvor stor er den samlede bedrift?

Ved at sammenholde svarene med tilsagnene er det muligt at undersøge, hvor stor en procentdel af bedriftens samlede landbrugsareal, der indgæet aftaler for.

Har du andet arbejde ved siden af landbruget?

Svarene vil angive om der er tale om fuldtidslandbrug eller deltids-/hobbylandbrug. Det vil ikke være muligt at sammenligne besvarelserne med evalueringen fra 1996, da spørgsmålet ikke indgik heri.

2. Tidligere aftaler

Spørgsmålsblokken har til formål at klarlægge om respondenter tidligere har haft et tilsagn.

Har du tidligere haft et MVJ eller MFO-tilsagn?

Ja ☐ ☐ Nej

Resultaterne vil indirekte beskrive landmandens tilfredshed med aftalen, idet det klarlægges om vedkommende tidligere har indgået en lignende aftale.

Det er ikke muligt at sammenligne besvarelsener af spørgsmålet med evalueringen fra 1996, idet tidligere aftaler var et kriterium i udvælgelsen af respondenter.

3. Efter aftaleudløb

Denne spørgsmålsblok kan som svarperson være svær at forholde sig til, idet der stilles hypotetiske spørgsmål om markernes anvendelse når aftalen udløber..

Vil du indgå en ny lignende aftale, når den nuværende udløber?

Ja ☐ Nej ☐

Ved at sammenligne resultatet med resultatet fra den forrige evaluering, vil det være muligt at konstatere evt. ændringer i fordelingen. Resultatet vil også indirekte beskrive den pågældendes forhold til ordningen. Hvis vedkommende ønsker at ansøge på ny, er vedkommende næppe utilfreds med ordningen. (Andersen et al., 1988 s. 129)

Når din aftale udløber, vil du da fortsætte med den nuværende driftsform?

Ja ☐ Nej ☐

Da det er valgt at gennemføre alle interviews som telefoninterviews, har det været nødvendigt at ændre spørgsmålet stillet ved den forrige evaluering: 'Vil du fortsætte med den driftsform, som den nuværende aftale indebærer, hvis aftalen ophører eller hvis betalingen bliver væsentligt forringet?' Ved at stille spørgsmålet således: 'Når din aftale udløber, vil du da fortsætte med den nuværende driftsform?' bevares fokus på driftsformen og ikke økonomiske forhold. Besvarelsener vil dog indeholde en vis usikkerhed, idet landmanden ikke kan vide, hvad han faktisk vil gøre, når aftalen udløber. (Andersen et. al, 1998, s. 128)

I det efterfølgende afsnit gennemgås resultaterne af undersøgelsen og disse sammenlignes, hvis muligt, med resultaterne fra den forrige evaluering. I bilaget findes besvarelsene fra hver enkelt af de adspurgte.

4.4.4 Resultater af interviewundersøgelsen

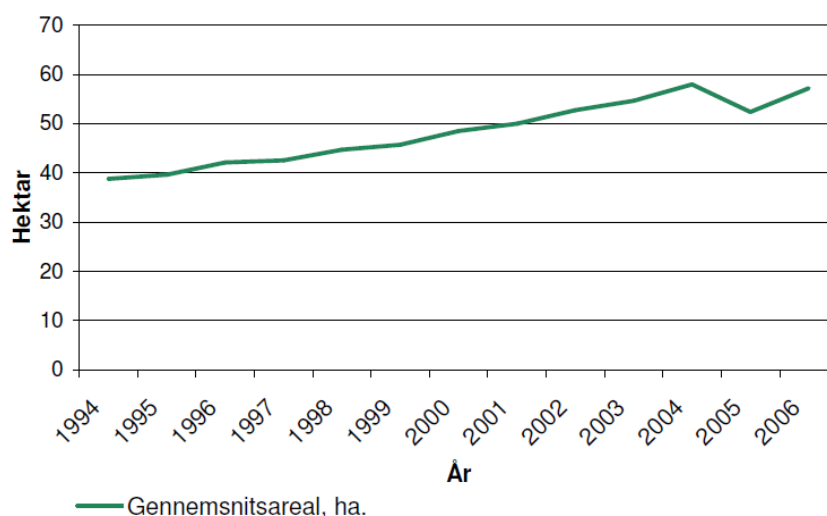
I dette afsnit analyseres resultaterne af interviewundersøgelsen i forhold til de i det forrige afsnit beskrevne metoder. Resultaterne sammenfattes i en opsamling til slut i afsnittet.

Baggrundsspørgsmål

Geodata vedr. aftalerne indeholder persondata for aftaleindehaverne, heriblandt CPR-nummer. Det er derfor muligt at beregne alderen af de adspurgte. Gennemsnitsalderen for aftaleindehaverne er på 52 år, hvilket den også var ved den forrige evaluering. (Andersen et al., 1998, s. 101) Det har kun været muligt at indhente informationer vedr. alder for 82 af de 100 adspurgte, idet de resterende 18 er oprettet enten som anparts- eller interessentselskaber.

Hvor stor er den samlede bedrift?

Den gennemsnitlige bedrift i undersøgelsen har en størrelse på 79,9 ha, hvor den mindste er på 6,7 ha og den største på 1.300 ha. Ses dette i forhold til landsgennemsnittet er de større bedrifter overrepræsenteret i undersøgelsen, se figur 4.10, idet den gennemsnitlige bedrift i 2006 havde en størrelse på 56,2 ha. Gennemsnitsaftalestørrelsen for de undersøgte aftaler er 10,97 ha, hvilket svarer til 14 % af det gennemsnitlige bedriftsareal.

Figur 4.10 – Gennemsnitsbedriftsstørrelsen på landsplan i ha for perioden 1994-2006 [Danmarks Statistik, 2007].

Har du andet arbejde ved siden af landbruget?

Hertil har 63 svaret ja, hvilket næsten svarer til 2/3 af respondenterne. Sammenholdes informationerne om beskæftigelse med aftale- og bedriftsstørrelse, som i tabel 4.16, ses det, at det gennemsnitlige bedriftsareal er mere end fem gange så stort hos aftaleindehavere, der har bedriften som fuldtidsarbejde, i forhold til dem der har bedriften som hobby- eller deltidslanbrug. Den gennemsnitlige aftalestørrelse er dog næsten lige stor, hvad enten aftaleindehaveren har arbejde ved siden af eller ej. Forskellen ses dog tydeligt i den procentvise aftaledækning af bedriften, hvor aftaleindehavere med andet arbejde end i bedriften, har seks gange så stor en aftaledækning.

<i>Har du andet arbejde ved siden af landbruget?</i>	Bedriftsareal gnst. ha	Aftaleareal gnst. ha	Procent
Ja	30	11	36
Nej	159	10	6

Tabel 4.16 - De undersøgte bedrifters gennemsnitlige størrelse, aftaleareal og den procentvise aftaledækning.

Tidligere aftaler

Har du tidligere haft et MVJ- eller MFO-tilsagn?

Hertil har 40 af de adspurgte svaret ja, enkelte har endvidere oplyst at de har haft flere tilsagn og to har været med fra MFO-ordningerne. Mere

end halvdelen, 60 %, af de adspurgte har ikke tidligere haft en aftale. Der er ingen sammenhæng mellem hvorvidt aftaleindehaverne er fuldtidsbeskæftiget i bedriften eller ej og om de tidligere har haft aftaler. Der er heller ikke sammenhæng mellem om tidligere aftaler og den gennemsnitlige bedriftsstørrelse, idet denne er 83 ha for bedrifter, der tidligere har haft en aftale.

Efter aftaleudløb

Vil du indgå en ny lignende aftale, når den nuværende udløber?

Hertil har 81 af de adspurgte svaret ja og 19 har svaret nej. Flere af de adspurgte har umotiveret begrundet deres svar. Flere af nej-sigerne giver udtryk for at markerne er blevet for våde under aftaleforløbet og de dermed ikke vil kunne opfylde krav om afgræsning og slæt. De vil derfor løbe en stor risiko ved at indgå en ny aftale, såfremt de bliver udtaget til kontrol. Flere påpeger at tilskudssatsen er blevet lavere og de af økonomiske årsager derfor ikke kan indgå en ny aftale. Enkelte af aftaleindehaverne, med anden beskæftigelse end bedriften, giver udtryk for at administrationsarbejdet er blevet 'besværligt' efter DFFE overtog efter amternes nedlæggelse. Enkelte ønsker ikke at indgå en ny aftale pga. deres alder og ønsker om at sælge bedriften.

Gennemsnitsalderen er 48 år for de respondenter, der ikke ønsker at indgå en ny aftale og er altså lavere end gennemsnittet på 52 år. Der er således ingen sammenhæng mellem alder og villighed til at indgå en ny aftale.

Af de 40 som tidligere har haft en aftale ønsker de 32 at indgå en ny (80 %). Der er altså ikke en større velvillighed til at indgå nye aftaler hos dem der tidligere har haft en aftale.

Den gennemsnitlige bedriftsstørrelse er på 104,5 ha, for de respondenter der ikke ønsker at indgå en ny aftale, og dermed betydelig højere end gennemsnittet på 79,9 ha. Gennemsnitsaftalestørrelsen er 11,19 ha, hvilket ikke afviger meget fra gennemsnittet i undersøgelsen på 10,97 ha. Aftalernes andel af det samlede bedriftsareal er 10 % for de respondenter, der ikke ønsker at indgå en ny aftale, og for alle af de adspurgte 11 % af det gennemsnitlige bedriftsareal.

Af de 19 respondenter, der ikke ønsker at indgå en ny aftale, er de 11 fuldtidsbeskæftigede på bedriften, mens de 8 har andet arbejde. Dette svarer til, at 58 % af de der ikke ønsker at indgå en ny aftale er fuldtidsbeskæftigede på bedriften, hvor dette er 37 % for alle de adspurgte.

Når din aftale udløber, vil du da fortsætte med den nuværende driftsform?

Hertil har 58 af de adspurgte svaret ja og 42 svaret nej. Som ved det forrige spørgsmål har flere af de adspurgte begrundet deres svar. Flere ønsker at inddrage arealerne i omdriften igen, andre vil tilføre mere kvælstof og andre vil mindske antallet af græssende dyr.

Gennemsnitsalderen er 46 år for de respondenter, der ikke ønsker at fortsætte med den nuværende driftsform, den er altså lavere end gennemsnittet på 52 år.

Den gennemsnitlige bedriftsstørrelse er på 119,7 ha, for de respondenter der ikke ønsker at fortsætte med den nuværende driftsform, og dermed betydelig højere end gennemsnittet hos de adspurgte på 79,9 ha. Gennemsnitsaftalestørrelsen er 11,36 ha, hvilket ikke afviger meget fra gennemsnittet i undersøgelsen på 10,97 ha. Aftalernes andel af det samlede bedriftsareal er 9 % for de respondenter, der ikke ønsker at fortsætte med den nuværende driftsform, og for alle af de adspurgte 11 % af det gennemsnitlige bedriftsareal.

Af de 42 respondenter, der ikke fortsætte med den nuværende driftsform, er de 17 fuldtidsbeskæftigede på bedriften, mens de 25 har andet arbejde. Dette svarer til 40 % af de der ikke ønsker at fortsætte med den nuværende driftsform er fuldtidsbeskæftigede på bedriften, hvor dette er 37 % for alle de adspurgte.

Kun syv af de 19 respondenter, der ikke ønsker at indgå en ny aftale, vil fortsætte med den nuværende driftsform på markerne, heraf har de tre tidligere haft en aftale.

4.5 Status

4.5.1 SFL-områderne

Amterne har i alt udpeget 111.886 SFL-områder, der tilsammen dækker et areal på 1.151.804 ha, når der ses bort fra de dobbeltregistrerede områder som beskrevet i afsnit 4.1.2. SFL-områdernes andel af hele landets areal er beregnet til ca. 26 % når de dobbeltregistrerede områder er fratrasket.

Ved udpegningen af SFL-områderne inddeles de i tre områdetyper alt efter hvad de søger at beskytte/forbedre: grundvand, natur og overfladevand. Fordelingen af områdetypers andel af landbrugsarealet varierer betydeligt fra amt til amt. På landsbasis er områdetypen natur dog størst med hele 50 % af det samlede SFL-areal, herefter følger overfladevand med 31 % og grundvand med 18 %.

Antallet af SFL-områder varierer meget fra amtet til amt, med hele 258.565 stk. i Nordjyllands Amt til 15.308 stk. i Bornholms Amt. Ligeledes varierer gennemsnitsstørrelsen af SFL-områderne meget fra amtet til amt, med hele 248 ha i Ribe Amt til 4 ha i HUR og Nordjyllands Amt. Landsgennemsnittet på 10 ha fordobles til 20, hvis Nordjyllands Amts mange små SFL-områder ikke medregnes.

Sammenholdes SFL-områderne med jordtyper ses det, at humusjord er stærkt overrepræsenteret og de gode jordtyper er underrepræsenteret i SFL-områderne.

Hele 38 % af det samlede areal af SFL-områder er beliggende i lavbundsområder, hvilket svarer til at der i alt er 480.083 ha lavbundsjord i SFL-områderne.

Sammenholdes SFL-områderne med landskabselementerne ses det, at hele 62 % af SFL-områdernes areal er fordelt på tre landskabselementer: ung moræne (35 %), litorina (14 %) og hedeslette (13 %). Til trods for dette er ung moræne og bakkeø underrepræsenteret i udpegningen. Af analyserne vedrørende jordtyper, lavbundslande og landskabselementer ses det, at SFL-områderne ikke er beliggende på de bedre landbrugslande.

Fredede areal prioriteres højt i udpegningen af SFL-områder. I alle amter er de fredede områders areal flere gange større indenfor SFL-områderne sammenlignet med udenfor.

EF-fuglebeskyttelsesområderne er overrepræsenteret i SFL-områderne, hvilket kunne forventes, idet naturområder beliggende i Natura 2000-områder skal udpeges.

Databasen "Fund og Fortidsminder" er anvendt i beskrivelsen af de kulturhistoriske fund i SFL-områderne. Fundtætheden varierer fra amt til amt, men gennemsnitligt er 24 % af alle fund gjort i SFL-områderne. Tætheden er dermed noget lavere i SFL-områderne, idet de svarer til 26 % af hele landets areal.

Arealer beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3 udgør 27 % af SFL-områdernes samlede areal. De er overrepræsenterede i SFL-områderne, idet deres andel af det samlede landbrugsareal kun er 14 %. Dette er forventet, idet de som EF-fuglebeskyttelsesområderne er nævnt i udpegningsvejledningen.

4.5.2 Aftalerne

Der er i alt indgået 8.179 aftaler inden- og udenfor SFL-områderne de omfatter til sammen et areal på 91.588 ha. På landsbasis er hele 98 % af aftalearealet er beliggende indenfor SFL-områderne. Alle indgåede aftaler er beliggende indenfor 5.387 af landets 1.151.804 SFL-områder. På landsbasis er hele 98 % af aftalearealet er beliggende indenfor SFL-områderne.

Aftalerne er indgået indenfor 46 forskellige ordninger, heraf er den dominerende ordning 'Miljøvenlig drift af græs- og naturarealer, 5 år', der dækker over 41.000 hektar i alt, hvilket svarer til 45 % af det samlede aftaleareal. Græsaftalerne sig for 75 % af det samlede aftaleareal, dernæst aftalerne vedr. udtagning af agerjord i 20 år, hvis aftaler udgør 8 % af aftalearealet. Der er i alt indgået aftaler om randzoner for 315 ha.

Aftalearealets andel af landbrugsarealet varierer fra amt til amt, men er størst med hele 4-5 % i Viborg og Ribe Amter, hvor det er lavest på Bornholm med 1-2 %. På landsbasis svarer aftalearealet til 3 % af landbrugsarealet. De største aftalearealer er beliggende i Viborg og Nordjyllands Amter, hvor der også er indgået flest aftaler. Den gennemsnitlige aftale er på 11 ha. Generelt er der indgået mange små aftaler og få meget store aftaler.

Hele 95 % af SFL-områderne har en aftaledækning på 0 % aftaledækning. Af de øvrige områder har hovedparten en aftaledækning på mellem 0-25 %. Aftaledækningen er særlig lav i Nordjyllands Amt. Det samlede aftaleareals andel af SFL-områderne er 8 %.

Det største aftaleareal er indgået indenfor områdetypen 'natur' (48.493 ha), herefter følger typen 'overfladevand' (30.475 ha) og 'grundvand' (9.460 ha). Aftaledækningen er størst i områderne 'natur' og 'overfladevand' med 8 %, hvor den er lavest i områdetypen 'grundvand' med 3 %. Ser vi på jordbundstyperne i aftaleområderne har 'svær ler og silt' den højeste aftaledækning (20 %), efterfulgt af humus (10 %). Aftaledækningen er lavest indenfor de sandblandede lerjorde (4 %) og de kalkholdige jorde (5 %).

Ved lavbundsområdernes andel af SFL-områderne ses en tydelig tendens: jo større andel lavbund i SFL-området, jo større er aftaledækningen.

Aftalearealet er størst i landskabstypen litorina og ung moræne. Hvor aftaledækningen er størst for landskabselementerne marsk (23 %) og inddæmmede areal (17 %), dernæst litorina og hedeslette (12 og 10 %). Det, på landsplan, meget udbredte område ung moræne har en relativ lav aftaledækning på 5 %.

Med hensyn til de fredede områder ses en tydelig sammenhæng mellem andelen af fredet areal i SFL-området og aftaleareal. Jo større andel der er fredet desto mindre er aftalearealet. Aftaledækningen er dog størst i SFL-områderne, hvor 50-75 % af SFL-området er beliggende i et fredet område.

Der er indgået flest aftaler i SFL-områderne udenfor EF-fuglebeskyttelsesområderne, det er også her det største aftaleareal er beliggende. I de SFL-områder, hvor beskyttelsesområdernes andel er mellem 50-75 %, er aftaledækningen størst (27 %). Der er dog et bemærkelsesværdigt at, der i SFL-områderne med mere end 75 % af arealet beliggende i beskyttelsesområder, er det næst største aftaleareal med 6.168 ha.

Der er i alt indgået aftaler for 14 % af SFL-arealet beliggende i beskyttet natur. Det største aftaleareal findes i kategorien strandenge med 10.454 ha., her findes også den største aftaledækning med 28 %. Den næststørste aftaledækning findes i områder med eng.

4.5.3 Landmændenes holdning til ordningen

Der er i alt gennemført 100 telefoninterviews fordelt over hele landet. Det har, gennem informationerne i geodata med aftalerne, været muligt at beregne de adspurgtes gennemsnitsalder for 82 af de adspurgte. Gennemsnitsalderen er på 52 år.

Gennemsnitsstørrelsen af bedrifterne er 79,9 ha. Sammenholdes dette med landsgennemsnittet (56,2 ha) ses det, at de store bedrifter er overrepræsenteret i undersøgelsen.

Den gennemsnitlige aftalestørrelse for de undersøgte aftaler er 10,97 ha, hvilket ligger tæt på landsgennemsnittet på 11 ha. Aftalestørrelsen svarer i gennemsnit til 14 % af bedriftsstørrelsen.

Hele 63 % af de adspurgte har andet arbejde ved siden af bedriften. Hos de aftaleindehavere, der ikke har andet arbejde ved siden af bedriften, er bedriften ca. fem gange større i forhold til de der har andet arbejde ved siden af. Aftalestørrelsen er dog ikke større af den grund.

Af de adspurgte har 40 % tidligere haft en aftale. Der er ingen sammenhæng mellem bedriftsstørrelse og tidligere aftaler, ej heller mellem beskæftigelse og tidligere aftaler.

Hele 81 % ønsker at indgå nye aftaler, når den nuværende udløber. Gennemsnitsalderen er 48 år og dermed noget lavere for de, der ikke ønsker at indgå nye aftaler. Villigheden er dermed noget mindre hos de yngre aftaleindehavere. Bedriftens gennemsnitsstørrelse er noget højere (104,5 ha) end gennemsnittet, hos de der ikke ønsker at indgå nye aftaler. Lidt over halvdelen (58 %) af de der ikke ønsker at indgå nye aftaler er fuldtidsbeskæftiget på bedriften. Af de 40, der tidligere har haft en aftale, ønsker de 32 (80 %) at indgå en ny aftale. Der er således ingen sammenhæng mellem tidligere aftaler og villigheden til at indgå ny.

Villigheden til at fortsætte med den nuværende driftsform er mindre end villigheden til at indgå nye aftaler. Gennemsnitsalderen for de der ikke ønsker at fortsætte med den nuværende driftsform er 46 år og dermed lavere end gennemsnittet. Bedriftenes gennemsnitsstørrelse er betydeligt højere (119,7 ha) for de bedrifter, hvor aftaleindehaverne ikke ønsker at fortsætte med den nuværende driftsform.

5 Ændringer siden 1996

I dette kapitel sammenlignes resultaterne af det forrige kapitel med resultaterne af evalueringen for årene 1994-1996. Herved er det muligt at lokalisere eventuelle ændringer i SFL-områderne og de indgåede aftaler samt aftaleindehavernes holdninger til ordningen.

Sammenligningerne foretages for hver enkelt af de gennemførte analyser. Hvis det ikke er muligt at foretage en direkte sammenligning af resultaterne søges sammenligningen gennemført efter en evt. viderebearbejdning af resultaterne.

Som tidligere nævnt blev amterne København, Frederiksborg og Roskilde analyseret særskilt ved evalueringen i 1996. Det har ikke været muligt at finde geodata med denne inddeling i geodatabibliotekets samling. København, Frederiksborg og Roskilde Amter har derfor betegnelsen HUR i sammenligningerne. Gennemsnittet for de tre amter er beregnet således det er muligt at sammenligne resultaterne.

5.1 SFL-områderne

5.1.1 SFL-områdernes fordeling på amter og type

I dette afsnit sammenlignes resultaterne i afsnit 4.2.1 med afsnit 3.2 i Andersen et al. (1998, s. 49-53).

SFL-arealet er siden 1996 steget ganske kraftigt fra 462.467 ha til 1.151.804 ha, hvilket er en stigning på 149 %.

Arealet af SFL-områder beliggende på landbrugsjord er dog ikke sammenligneligt i forhold til den forrige evaluering. Ved den forrige evaluering blev landbrugsjord opgjort som klassificeret jord i Den danske Jordklassificering, dvs. der hvor prøverne til bestemmelse af jordtyper er udtaget. Arealer med skove, søer og byer mv. var således ikke med i landbrugsarealet. Siden da er markblokkortet kommet til, dette vil i nærmeste fremtid indeholde alle marker i Danmark. Netop af denne årsag, vil det være muligt at gennemføre mere præcise analyse for SFL-områdernes andel af landbrugsarealet i fremtiden. Det er valgt at gennemføre analysen med markblokkortet frem for registreringer fra sidst i 1970'erne i form af det klassificerede areal. Arealet af SFL-områder beliggende i landbrugsareal er 40.851 ha, hvor det i 1996 var opgjort til 385.277 ha.

Der er siden 1996 ændret en del i reglerne vedr. udpegningen af SFL-områderne. Dette gør sig også gældende for områdetyperne. Det er ikke muligt at gennemføre en direkte sammenligning af resultaterne pga. ændringerne. Førend det er muligt, at sammenligne resultaterne, må resultaterne fra den tidligere evaluering bearbejdes. Tallene for højbund, kystnære og lavbund lægges sammen, idet de alle er indeholdt i områdetypen 'natur'. Grundvand I og grundvand II danner tilsammen den nye områdetype 'grundvand'.

	Grundvand	Natur
	% af landbrugsareal	
HUR	59	41
Vestsjælland	10	90
Storstrøm	18	82
Bornholm	48	52
Fyn	15	85
Sønderjylland	31	69
Ribe	27	73
Vejle	33	67
Ringkøbing	5	95
Århus	33	67
Viborg	34	66
Nordjylland	52	48
Alle SFL-omr.	28	72

Tabel 5.1 - Den procentvise fordeling på områdetyperne.

På trods af denne bearbejdning af resultaterne fra 1996 er der ingen sammenhæng mellem resultaterne. En sammenligning er yderligere besværlig gjort af, at områdetypen 'overfladevand' mangler, da den ikke kan dannes ud fra de tidligere områdetyper.

5.1.2 SFL-områdernes fordeling på amter og størrelse

I dette afsnit sammenlignes resultaterne i afsnit 4.2.2 med afsnit 3.3 i Andersen et al. (1998, s. 53-54).

Antallet af SFL-områder er steget betydeligt siden 1996, hvor antallet var 2524 stk. til 111.885 i 2006. Til gengæld er gennemsnitsstørrelsen af SFL-områderne faldet fra 183 ha i 1996 til 10 ha. Hvor gennemsnitsstørrelsen før var størst i Viborg Amt med hele 565 ha, er den nu størst i Ribe med 248. ha. De mindste områder med en gennemsnitsstørrelse på 51 ha, var beliggende i Frederiksborg Amt, hvor de nu er i HUR og Nordjyllands Amt med 4 ha.

5.1.3 Jordbundsforhold i SFL-områderne

I dette afsnit sammenlignes resultaterne i afsnit 4.2.3 med afsnit 3.4 i Andersen et al. (1998, s. 55-56).

Udpegningen af nye SFL-områder har flyttet sammensætningen af jordtyper i områderne. Andelen af humusjorde er faldet fra 23 % til 15 %. Til gengæld er andelen af sandblandet lerjord steget fra 14 % til 16 % og finsandet fra 10 % til 13 %. Den største stigning findes for typen grovsandet 23 % til 27 %.

5.1.4 Lavbundsjorde i SFL-områderne

I dette afsnit sammenlignes resultaterne i afsnit 4.2.4 med afsnit 3.5 i Andersen et al. (1998, s. 56-57).

Der er ingen forskel mellem andelen af lavbundsjorde i 1996 og andelen af lavbundsjorde i landbrugsarealerne i 2006. Udpegningen af nye SFL-områderne har dog medført ændringer i andelen af lavbundsjorde i SFL-områderne.

I Ribe Amt er andelen steget fra 32 % til 37 % og i Vejle Amt fra 18 % til 20 %. Den største stigning findes i Nordjyllands Amt, hvor andelen af lavbundsjorde er steget 39 % til 49 %. Andelen af lavbundsjorde i SFL-områderne er derimod faldet i Ringkøbing Amt fra 56 % til 41 %. Der er også sket et lille fald i andelen i Storstrøms Amt fra 34 % til 30 % og i Vestsjællands Amt fra 41 % til 30 %.

5.1.5 Landskabet i SFL-områderne

I dette afsnit sammenlignes resultaterne i afsnit 4.2.5 med afsnit 3.6 i Andersen et al. (1998, s. 58-59).

Der er som ventet ingen ændring i fordelingen af landskabselementerne i amterne. Fordelingen i SFL-områderne har dog ændret sig.

Der er sket et lille fald i andelen af tunneldal (5 til 3 %), det samme gør sig gældende for hedeslette (15 til 12 %) og Issølandskab (3 til 1 %). For yoldia er der sket en lille stigning (2 til 3 %), således det nu er overrepræsenteret i SFL-områderne. Andelen af klitområder er ligeledes steget fra 2 til 8 % og er nu overrepræsenteret i områderne.

5.1.6 Fredede arealer i SFL-områderne

I dette afsnit sammenlignes resultaterne i afsnit 4.2.6 med afsnit 3.8 i Andersen et al. (1998, s. 68-70).

Der er kun meget små ændringer i de fredede områders andel af amternes samlede areal. Den største ændring findes i Ringkøbing Amt, hvor andelen af fredet areal er steget fra 4 til 7 % af det samlede areal. Andelen af fredede arealer i SFL-områderne er steget i alle amter. Den laveste stigning er sket i Fyns Amt (1 %) og den største i Storstrøms Amt med hele 9 %. I de resterende amter er der kun små ændringer i andelen.

5.1.7 EF-fuglebeskyttelsesområder i SFL-områderne

I dette afsnit sammenlignes resultaterne i afsnit 4.2.7 med afsnit 3.8 i Andersen et al. (1998, s. 68-71).

Der er ingen ændringer i EF-fuglebeskyttelsesområders andel af amterne. Områders andel af SFL-områderne er steget. Den største ændring findes i Bornholms Amt, hvor andelen er steget fra 5 til 43 % af det samlede areal. Udviklingen er gået den anden vej for SFL-områderne i Ribe Amt. Her er andelen af EF-fuglebeskyttelsesområder i SFL-områderne faldet med 17 %. I de andre amter er andelen steget mellem 2-9 %.

5.1.8 Kulturhistoriske fund i SFL-områderne

I dette afsnit sammenlignes resultaterne i afsnit 4.2.8 med afsnit 3.9 i Andersen et al. (1998, s. 71-73).

Antallet af registrerede kulturhistoriske fund er steget siden 1996. Stigningen er i gennemsnit mellem 2-3 % for hvert amt. Bornholms Amt skiller sig dog ud med hele 7 % flere registreringer indenfor de 10 år. Antallet af fund indenfor SFL-områderne er også steget med 2-3 %.

5.1.9 Beskyttet natur i SFL-områderne

Da det er første gang, at denne analyse gennemføres findes der intet sammenligningsgrundlag. Af samme årsag er det ikke muligt at gennemføre en sammenligning.

5.2 Aftalerne

I dette afsnit sammenlignes resultaterne i afsnit 4.3 med afsnit 4.2 i Andersen et al. (1998, s. 75-81).

Siden 1996 er aftalearealet steget med 56 % fra ca. 58.701 ha til 91.588 ha. Græsningsordningerne har, på trods af et lille fald fra 83 % til 75 %, fortsat den største andel af aftalearealet. Antallet af aftaler er steget med 25 % fra 6.548 til 8.179. Den gennemsnitlige aftalestørrelse er dermed forøget fra 9 til 11 ha.

Aftalearealets andel af det dyrkede areal

Ved at sammenligne kort 4.2 med det fra 1996 (Andersen et al., figur 4.1, s. 78) ses det, at aftalearealets andel af det dyrkede areal har ændret sig. Viborg og Ribe Amter har fortsat den største andel af aftaleareal i landbrugsområderne. Andelen er dog steget til mellem 4-5 %, hvor den før var 3-4 %. HUR, Vestsjælland og Sønderjyllands Amters andel af aftaleareal i landbrugsområder er steget til mellem 3-4 %. For de to sidstnævnte amter er dette en stigning på 2 %. Ringkøbing og Århus Amter har fortsat en aftaledækning i landbrugsarealet på 2-3 %. Nordjyllands, Storstrøms og Fyns Amters andel er steget fra 1-2 % til 2-3 %. Hvor Vejle Amts andel er faldet fra 3-4 % til 2-3 %. Andel af aftaleareal i det dyrkede areal i Bornholms Amt er uændret (1-2 %).

Antal aftaler, gennemsnitsstørrelse og arealfraktiler

Ved sammenligning af tabel 4.5 og tallene fra 1996 i Andersen et al., (tabel 4.2 s. 79) ses det, at antallet af aftaler, aftalearealet og de gennemsnitlige aftalestørrelser er steget i alle amter.

Ved sammenligning af 25-fraktilen ses det, at aftalernes areal stort set er uændret siden 1996. I Bornholms, Fyns og Vejle Amter er arealet steget fra 2 til 3 ha. Det samme gør sig gældende på landsplan.

Ved sammenligning af 50-fratilen ses det, at aftalernes areal er steget mellem 1-2 ha. I Vejle og Ringkøbing Amter er størrelsen uændret. På landsplan er aftalearealet steget fra 6 til 7 ha.

Ved sammenligning af 75-fraktilen ses det, at aftalernes areal er steget mellem 1-11 ha. Stigningen er størst i Storstrøms Amt og mindst i Fyns Amt. På landsplan er aftalearealet steget fra 10 til 15 ha.

Af sammenligningen af fraktilerne ses det, at størrelsen på de mindste aftaler er uændret. Den gennemsnitlige aftale er typisk blevet større med 1-2 ha, mens de største aftaler i gennemsnit er blevet 5 ha større.

5.2.1 SFL-områderne og aftaledækningen

I dette afsnit sammenlignes resultaterne i afsnit 4.3.1 med afsnit 4.2 og 4.3 i Andersen et al. (1998, s. 82-85).

Aftaleareal indenfor og udenfor SFL-områderne

Ved sammenligning af tabel 4.6 og tallene fra 1996 (tabel 4.3 s. 82) ses det, at blot 62 % af aftalearealet var beliggende indenfor SFL-områderne i 1996. Der er sket en betydelig forbedring, da andelen nu er steget til 98 %. Bornholms Amt havde i 1996 den største andel af aftaler indenfor SFL-områderne, da 90 % af aftalearealet var beliggende heri. Dette er over de sidste ti år steget til 97 %. Både Ribe og Viborg Amter overgår dog dette, da de begge har næsten 100 % af aftalearealet i SFL-områderne. Sønderjyllands Amt havde og har stadig bundrekorden med 51 % af aftalearealet indenfor SFL-områderne i 1996 og 96 % nu.

Aftaledækningen i SFL-områderne

Ved sammenligning af tabel 4.7 og tallene fra 1996 (tabel 4.4 s. 83) i tabel 5.2 ses det, at aftaledækningen er faldet i stort set alle amter og intervaller. Dette skyldes at aftalerne i 2006 er samlet indenfor en meget lille procentdel af SFL-områderne. De 8.179 aftaler er således indgået i blot 5.387 af landets 111.885 SFL-områder.

	Aftaledækning i %				
	0	0-25	25-50	50-75	75-100
HUR	26	-22	-2	-1	-2
Vestsjælland	36	-30	-4	-2	-1
Storstrøm	24	-18	-4	-1	0
Bornholm	34	-29	-2	-4	1
Fyn	17	-12	-2	-1	-2
Sønderjylland	38	-27	-5	-2	-4
Ribe	27	-25	-2	2	-2
Vejle	40	-19	-14	-4	-3
Ringkøbing	52	-43	-4	-6	0
Århus	14	-11	-2	0	0
Viborg	71	-52	-12	-7	0
Nordjylland	36	-33	-3	-1	0
I hele landet	36	-27	-6	-2	-2

Tabel 5.2 - Forskellen fra 1996 til 2006 i den procentvise fordeling af SFL-områdernes aftalearealdækning i amterne.

Aftaler og SFL-områdtype

En sammenligning af områdetyperne i SFL-områderne var ikke mulig trods bearbejdning af data. Der gennemføres derfor ingen sammenligning af fordelingen af aftalearealet og aftaledækningen på områdetyperne.

5.2.2 Jordbund og aftaledækning

Det er valgt ikke at foretage en sammenligning af disse resultater, da det ikke kan fastslås, hvorvidt eventuelle ændringer skyldes forskelle fra 1996 til 2006 eller at blandingskategorierne ikke er medregnet.

	SFL-område- areal, ha	Aftale-areal, ha	Aftaledækning i %
Kalkholdig	0	0	0
Humus	16	21	7
Svær ler & silt	0	0	0
Ler	2	3	7
Sandblandet lerjord	14	8	3
Lerblandet sandjord	24	18	4
Finsandet	12	11	5
Grovsandet	31	39	7
Alle SFL-omr.	100	100	6

Tabel 5.3 - 1996: Den procentvise fordeling af SFL-områdernes areal, aftalearealet og aftaledækning i procent indenfor jordtyperne.

	SFL-område- areal, ha	Aftale-areal, ha	Aftaledækning i %
Kalkholdig	0	0	5
Humus	15	20	10
Svær ler & silt	2	4	20
Ler	3	3	6
Sandblandet lerjord	16	9	4
Lerblandet sandjord	25	20	6
Finsandet	13	13	8
Grovsandet	27	30	8
Alle SFL-omr.	100	100	7

Tabel 5.4 - 2006: Den procentvise fordeling af SFL-områdernes areal, aftalearealet og aftaledækning i procent indenfor jordtyperne.

5.2.3 Lavbund og aftaledækning

I dette afsnit sammenlignes resultaterne i afsnit 4.3.3 med afsnit 4.5 i Andersen et al. (1998, s. 87-88).

Af tabel 5.5 ses udviklingen af SFL-områderne og aftalerne i lavbundsområderne. Udviklingen beskrives nærmere i det efterfølgende, hvor den procentvise fordeling er udregnet, idet det ud fra tabel 5.5 blot er muligt at konstatere en stigning.

	1996	2006
Antal SFL-områder	1.984	39.577
Antal SFL-områder med aftale	875	3.959
SFL-område areal, ha	398.097	752.410
Aftaleareal, ha	31.417	48.968

Tabel 5.5 - Ændringer i antallet af SFL-områder, antallet af SFL-områder med aftaler, SFL-områdernes samlede areal samt aftalearealet i lavbundsområderne.

Ved sammenligning af tabel 5.6 og 5.7 ses det, at fordelingen af SFL-områderne har ændret sig, der er kommet betydeligt flere SFL-områderne udenfor lavbundsområderne. Hvor 13 % af SFL-områderne i 1996 var beliggende udenfor SFL-områderne er dette nu steget til 65 %. I intervallerne, hvor SFL-områderne er dækket af henholdsvis 0-25 %, 25-50 % og 50-75 % lavbund, er andelen faldet. Kun andelen af SFL-områder, hvor mere end 75 % af det samlede areal lavbund, er steget. 5 % (fra 19-24 %).

Fordelingen i antallet af SFL-områder med aftale har også ændret sig. En større andel af aftalerne er indgået i intervallerne 0 % og > 75 %. I intervallerne 0-25 %, 25-50 % og 50-75 % er andelen af aftaler faldet.

Andelen af arealet af SFL-områder udenfor lavbundsområderne er steget med 30 % siden 1996. Som følge heraf er andelen af SFL-område-areal beliggende i lavbundsområderne er faldet med i alt 30 %, det største fald (14 %) er sket i intervallet 0-25 %.

Hvor kun 3 % af aftalearealet var beliggende udenfor SFL-områderne i 1996 er tallet nu 42 %. I intervallerne 0-25 % og 25-50 % er andelen af aftaleareal henholdsvis faldet og steget med 1 %. I intervallet, hvor 50-75 % af SFL-områdernes areal er beliggende på lavbund, er andelen faldet med 20 %. Der er ligeledes sket et fald i intervallet > 75 % på 19 %.

Aftaledækningen i procent er ændret i forhold til i 1996. Her var aftaledækningen størst i SFL-områder, hvor andelen af lavbund var høj. I 2006 var aftaledækningen mere jævnt fordelt på SFL-områderne.

	Antal SFL- områder	Antal SFL- områder med aftale	SFL- område- areal, ha	Aftale- areal, ha	Aftale- dækning i %
0 %	13	4	5	3	4
0-25 %	36	32	40	18	3
25-50 %	16	20	17	13	6
50-75 %	16	22	19	32	13
>75 %	19	22	19	34	14
Alle SFL-omr.	100	100	100	100	8

Tabel 5.6 - 1996: Den procentvise fordeling af SFL-områderne, SFL-områder uden aftale, SFL-områdernes areal, aftalearealet og aftaledækning i intervaller, der beskriver andelen af lavbund i det enkelte SFL-område.

	Antal SFL- områder	Antal SFL- områder med aftale	SFL- område- areal, ha	Aftale- areal, ha	Aftale- dækning i %
0 %	65	27	35	42	9
0-25 %	5	20	26	17	5
25-50 %	3	9	14	14	7
50-75 %	3	8	11	12	8
>75 %	24	36	14	15	8
Alle SFL-omr.	100	100	100	100	7

Tabel 5.7 - 2006: Den procentvise fordeling af SFL-områderne, SFL-områder uden aftale, SFL-områdernes areal, aftalearealet og aftaledækning i intervaller, der beskriver andelen af lavbund i det enkelte SFL-område.

5.2.4 Landskabselementer og aftaledækning

I dette afsnit sammenlignes resultaterne i afsnit 4.3.4 med afsnit 4.6 i Andersen et al. (1998, s. 88-89).

Ved den forrige evaluering var 32.224 ha af 58.701 ha (55 %) aftalearealet beliggende i områder med kategoriserede landskabselementer. Hele 45 % af det samlede aftaleareal var ikke med i analysen.

I analysen blev et SFL-område registeret som beliggende i et landskabselement, såfremt mere end 75 % af områdets areal var indenfor den samme type landskabselement. Dette medførte, at 48 % (15.580 ha) af aftalearealet beliggende i landskabselementer, blevet registeret som 'øvrige', da de lå indenfor flere landskabselementer. Sammenligningen af resultaterne foretages derfor ikke i typen 'øvrige'. Der sammenlignes således kun med 28 % af det samlede aftaleareal.

Ved sammenligning af tabel 5.8 og tabel 5.9 ses det, at fordelingen af aftalearealet har ændret sig. I landskabselementerne marsk, litorina, bakkeø, issølandskab og randmoræne er andelen af aftaleareal faldet.

Andelen af aftaleareal er steget i elementerne tunneldal, yoldia, klit, ung moræne, inddæmmet og dødislandskab. Aftalearealets andel er uændret i elementerne hedeslette og ås.

Aftaledækningen er steget i næsten alle af landskabselementerne: marsk, tunneldal, hedeslette, ung moræne, inddæmmet areal, issølandskab, randmoræne, ås og dødislandskab. Den største stigning er på 15 % og findes i landskabselementet inddæmmet areal. Aftaledækningen er faldet i landskabselementerne: litorina, yoldia og bakkeø, mens den er uændret i landskabselementet klit.

	SFL-område- areal, ha	Aftale-areal, ha	Aftaledækning i %
Marsk	6	13	17
Litorina	11	30	18
Tunneldal	2	2	10
Yoldia	1	0	3
Klit	1	0	6
Bakkeø	8	7	6
Hedeslette	17	17	7
Ung moræne	38	19	3
Indæmmet	2	1	2
Issølandskab	3	3	7
Randmoræne	7	5	5
Ås	0	0	4
Dødislandskab	5	2	3
Alle SFL-omr.	100	100	7

Tabel 5.8 - 1996: Den procentvise fordeling af SFL-områdernes areal, aftalearealet og aftaledækning i procent indenfor landskabselementer.

	SFL-område- areal, ha	Aftale-areal, ha	Aftaledækning i %
Marsk	3	9	23
Litorina	14	23	12
Tunneldal	3	4	9
Yoldia	2	1	2
Klit	8	6	6
Bakkeø	8	4	4
Hedeslette	13	17	10
Ung moræne	34	21	5
Indæmmet	2	5	17
Issølandskab	1	1	9
Randmoræne	5	4	6
Ås	0	0	6
Dødislandskab	7	4	4
Alle SFL-omr.	100	100	7

Tabel 5.9 - 2006: Den procentvise fordeling af SFL-områdernes areal, aftalearealet og aftaledækning i procent indenfor landskabselementer.

5.2.5 Fredninger og aftaledækning

I dette afsnit sammenlignes resultaterne i afsnit 4.3.5 med afsnit 4.8 i Andersen et al. (1998, s. 93-94).

Af tabel 5.10 ses udviklingen af SFL-områderne og aftalerne i de fredede områder. Udviklingen beskrives nærmere i det efterfølgende, hvor den procentvise fordeling er udregnet, idet det ud fra tabel 5.10 blot er muligt at konstatere en stigning.

	1996	2006
Antal SFL-områder	550	6395
Antal SFL-områder med aftale	302	585
SFL-område areal, ha	183.715	370.806
Aftaleareal, ha	18.184	25.094

Tabel 5.10 - Ændringer i antallet af SFL-områder, antallet af SFL-områder med aftaler, SFL-områdernes samlede areal samt aftalearealet i de fredede områder.

Ved sammenligning af tabel 5.11 og 5.12 ses det, at fordelingen af antallet af SFL-områderne har ændret sig i alle intervaller. Den største ændring ses i intervallet 0 %, hvor det fredede areal ikke dækker SFL-områderne. Her er der sket en stigning på 18 % fra 76-94 %. I de resterende

intervaller er der sket fald. Det største fald (11 %) findes i intervallet 0-25 %. I de resterende intervaller er faldet mellem 0 og 3 %.

Fordelingen af SFL-områderne med aftaler har ændret sig siden 1996. I intervallet 0 % er andelen af SFL-områder med aftaler steget fra 67 til 89 %. I de resterende intervaller er andelen af SFL-områder med aftaler faldet mellem 2 og 12 %.

Ved sammenligning af fordelingen af SFL-områdernes areal ses det, at der er udpeget flere SFL-områder udenfor de fredede områder. Andelen af SFL-områder udenfor de fredede områder er steget fra 56 til 68 %. I intervallet hvor 0-25 % af SFL-områdets areal er beliggende i fredede områder, er andelen faldet fra 34 til 22 %. I intervallet 25-50 % er der sket et lille fald fra 4 til 3 %. Andelen af fredet areal i intervallet 50-75 % er uændret. Andelen af areal i SFL-områderne, hvor mere end 75 % er beliggende i fredede områder, er steget med 1 %.

Fordelingen af aftalearealet har ændret sig betydeligt. For SFL-områder beliggende udenfor er der er markant stigning i aftalearealet fra 44 % i 1996 til hele 70 % i 2006. Andelen af aftaleareal indenfor SFL-områderne er faldet i intervallerne 0-25 %, 25-50 % og > 75 %. Den eneste stigning (på 4 %) er i intervallet, hvor 50-75 % af SFL-områderne dækket af fredet areal.

Aftaledækningen har ændret sig i intervallerne siden 1996. I 1996 var aftaledækningen største i intervallerne 25-50 % og > 75 %. I 2006 har dette ændret sig, således intervallet med den største dækningsgrad er 50-75 %.

	Antal SFL- områder	Antal SFL- områder med aftale	SFL- område- areal, ha	Aftale- areal, ha	Aftale- dækning i %
0 %	76	67	56	44	6
0-25 %	12	19	34	37	9
25-50 %	3	4	4	8	16
50-75 %	2	3	2	3	10
>75 %	7	7	4	8	15
Alle SFL-omr.	100	100	100	100	8

Tabel 5.11 - 1996: Den procentvise fordeling af SFL-områderne, SFL-områder uden aftale, SFL-områdernes areal, aftalearealet og aftaledækningen i intervaller, der beskriver andelen af fredet areal i det enkelte SFL-område.

	Antal SFL- områder	Antal SFL- områder med aftale	SFL- område- areal, ha	Aftale- areal, ha	Aftale- dækning i %
0 %	94	89	68	70	8
0-25 %	1	7	22	11	4
25-50 %	0	2	3	8	18
50-75 %	0	1	2	7	27
>75 %	4	1	5	4	5
Alle SFL-omr.	100	100	100	100	7

Tabel 5.12 - 2006: Den procentvise fordeling af SFL-områderne, SFL-områder uden aftale, SFL-områdernes areal og aftalearealet i intervaller, der beskriver andelen af fredet areal i det enkelte SFL-område.

5.2.6 EF-fuglebeskyttelsesområderne og aftaledækning

I dette afsnit sammenlignes resultaterne i afsnit 4.3.6 med afsnit 4.8 i Andersen et al. (1998, s. 93-94).

Af tabel 5.13 ses udviklingen af SFL-områderne og aftalerne i EF-fuglebeskyttelsesområderne. Udviklingen beskrives nærmere i det efterfølgende, hvor den procentvise fordeling er udregnet, idet det ud fra tabel 5.13 blot er muligt at konstatere en stigning.

	1996	2006
Antal SFL-områder	325	6.979
Antal SFL-områder med aftale	172	1.236
SFL-område areal, ha	105.249	185.423
Aftaleareal, ha	12.697	32.426

Tabel 5.13 - Ændringer i antallet af SFL-områder, antallet af SFL-områder med aftaler, SFL-områdernes samlede areal samt aftalearealet i EF-fuglebeskyttelsesområderne.

Ved sammenligning af tabel 5.14 og tabel 5.15 ses det, at 86 % af SFL-områderne i 1996 var beliggende udenfor EF-fuglebeskyttelsesområderne, hvor andelen i 2006 var 94 %. Denne ændring må skyldes, at der er udpeget flere SFL-områder udenfor beskyttelsesområderne. Der er mindre ændringer i fordelingen i intervallerne, hvor EF-fuglebeskyttelsesområdernes andel af SFL-arealet er mellem 0-25 %, 25-50 % samt 50-75 %. Før var der ganske få områder i dette interval, nu er der næsten ingen. I intervallet, hvor SFL-områderne er dækket af mere end 75 % EF-fuglebeskyttelsesområde, er der ligeledes sket et fald i den procentvise fordeling.

Fordelingen af aftalerne indenfor intervallerne har ændret sig. Områderne uden EF-fuglebeskyttelsesområde er dog på trods af et fald (81 -77 %) fortsat dominerende. I intervallerne 0-25 %, 25-50 %, og 50-75 % er der sket små ændringer mellem 0-3 %. I intervallet hvor EF-fuglebeskyttelsesområderne udgør mere end 75 % af SFL-arealet er der sket en stor stigning på 8 %.

Fordelingen af SFL-arealet i intervallerne har ændret sig. Andelen af SFL-areal uden EF-fuglebeskyttelsesområde er steget fra 75-84 %. I intervallet 0-25 % er der sket et fald på 9 % i andelen af arealet. I intervallerne 25-50 % og 50-75 % er der sket ændringer på 1 %. Andelen af SFL-areal, hvor EF-fuglebeskyttelsesområdernes andel af SFL-områderne er større end 75 %, er uændret.

I intervallet 0 % er andelen af aftaleareal steget med 1 %. Den største ændring i fordelingen findes i intervallet 0-25 %, hvor der er sket et fald fra 10 til 2 %. I intervallerne 25-50 % og 50-75 % er andelen af aftaleareal steget med 3-4 %. Andelen af aftaleareal, hvor EF-fuglebeskyttelsesområdernes andel af SFL-områderne er større end 75 %, er faldet med 1 %.

Ved sammenligning ses det, at aftaledækningen indenfor EF-fuglebeskyttelsesområderne er blevet større. Aftaledækningen er blevet betydelig større i SFL-områderne, hvor EF-fuglebeskyttelsesområdernes andel af SFL-arealet mellem 25-50 % og 50-75 %.

	Antal SFL- områder	Antal SFL- områder med aftale	SFL- område- areal, ha	Aftale- areal, ha	Aftale- dækning i %
0 %	86	81	75	61	6
0-25 %	4	5	10	10	7
25-50 %	1	2	2	3	9
50-75 %	1	2	1	3	14
>75 %	8	10	11	25	17
Alle SFL-omr.	100	100	100	100	8

Tabel 5.14 - 1996: Den procentvise fordeling af SFL-områderne, SFL-områder med aftale, SFL-områdernes areal og aftalearealet i intervaller, der beskriver andelen af EF-fuglebeskyttelsesområde i det enkelte SFL-område.

	Antal SFL- områder	Antal SFL- områder med aftale	SFL- område- areal, ha	Aftale- areal, ha	Aftale- dækning i %
0 %	94	77	84	62	5
0-25 %	0	2	1	2	16
25-50 %	0	1	1	6	28
50-75 %	0	2	2	7	24
>75 %	6	18	11	23	15
Alle SFL-omr.	100	100	100	100	7

Tabel 5.15 - 2006 Den procentvise fordeling af SFL-områderne, SFL-områder med aftale, SFL-områdernes areal og aftalearealet i intervaller, der beskriver andelen af EF-fuglebeskyttelsesområde i det enkelte SFL-område.

5.2.7 Beskyttet natur og aftaledækning

Da det er første gang, at denne analyse gennemføres findes der intet sammenligningsgrundlag. Af samme årsag er det ikke muligt at gennemføre en sammenligning.

5.3 Landmændenes holdning til ordningen

Ved sammenligning af besvarelsene fra de gennemførte interviews og resultaterne fra den forrige evaluering lokaliseres eventuelle ændringer i landmændenes holdninger

Baggrundsspørgsmål

Aftaleindehaverens gennemsnitsalder har ikke ændret sig siden 1996, den er fortsat 52 år. (Andersen et al., 1998, s- 101)

Hvor stor er den samlede bedrift?

I 1996 var gennemsnitsstørrelsen for landets bedrifter 42 ha. Ved evalueringen i 1996 var gennemsnitsbedriftsstørrelsen hos de adspurgte 60 ha, hvilket er 43 % over landsgennemsnittet. (Andersen et al., 1998, s. 101) I 2006 var gennemsnitsstørrelsen for landets bedrifter 56 ha. Gennemsnitsbedriftsstørrelsen hos de adspurgte i denne evaluering er på 80 ha, hvilket også er 43 % over landsgennemsnittet.

I begge evalueringer er de store bedrifter overrepræsenterede.

Har du andet arbejde ved siden af landbruget?

Dette spørgsmål er ikke stillet ved evalueringen i 1996, hvorfor det ikke er muligt at sammenligne besvarelsene.

Tidligere aftaler

Ved evalueringen i 1996 er respondenterne udvalgt efter, hvorvidt de tidligere har haft en MFO-aftale eller ej (Andersen et al., 1998, s. 96). Det er ikke muligt at sammenligne resultaterne af de to evalueringer, idet tidligere aftaler var et kriterium i udvælgelsen.

Efter aftaleudløb

Vil du indgå en ny lignende aftale, når den nuværende udløber?

I 1996 svarede 175 af 195 respondenter ja til spørgsmålet, hvor 20 svarede nej. Dette svarer til, at 90 % ønsker at indgå en ny lignende aftale, mens 10 % ikke ønsker dette.

Andelen af aftaleindehavere, der ønsker at indgå nye aftaler er siden 1996 faldet til 81 %. Villigheden til at indgå nye aftaler er dermed faldet med 9 %, hvilket er en lille tilbagegang.

Når din aftale udløber, vil du da fortsætte med den nuværende driftsform?

Besvarelsene på spørgsmålet sammenlignes med besvarelsene fra 1996 på dette spørgsmål: *'Vil du fortsætte med den driftsform, som den nuværende aftale indebærer, hvis aftalen ophører eller hvis betalingen bliver væsentligt forringet?'* (Andersen et. al., 1998, s. 128).

I 1996 svarede 103 af 183 respondenter ja til spørgsmålet, hvor 80 svarede nej. Dette svarer til, at 56 % ønsker at fortsætte med den nuværende driftsform, mens 44 % ikke ønsker dette.

Ved de gennemførte telefoninterview har 58 % svaret ja, hvor 42 % svarede nej til at de ville fortsætte med den nuværende driftsform. Villigheden til at fortsætte med den nuværende driftsform er dermed steget 2 % siden 1996.

Der er dog usikkerheder i resultatet, da de økonomiske forhold ved aftalen ikke nævnes i de gennemførte telefoninterviews. Resultaterne rummer også usikkerheden om landmandens endelige beslutning, idet vedkommende bliver bedt om at tage stilling til markernes fremtid.

5.4 Ændringer siden 1996

5.4.1 SFL-områderne

Antallet af SFL-områder er steget markant siden 1996 fra 2524 til 111.885 stk. Arealet af SFL-områderne er steget med 149 % fra 462.467 ha til 1.151.804 ha.

SFL-områdernes andel af landbrugsjorden er 40.851 ha, hvor den i 1996 var 385.277 ha. De to tal skal dog ikke sammenlignes, da de ikke er beregnet ud fra samme metode. I 1996 blev andelen beregnet på baggrund af det klassificerede areal i Den danske Jordklassificering, hvor det i denne evaluering er beregnet på baggrund af markblokkortet. Det forventes at andelen vil stige med en eventuel efterfølgende evaluering, idet alle marker med aftaler skal kunne lokaliseres i markblokkortet. Grundet store ændringer i inddelingen af SFL-områdernes områdetyper er det ikke muligt at gennemføre en sammenligning.

De mange områder udpeget siden 1996 er noget mindre end de forrige, da gennemsnitsstørrelsen af et SFL-område er faldet fra 18 ha til 10 ha. De mange små og nye SFL-områder kunne være et tegn på at amterne i deres udpegning har lagt vægt på mange små lokaliteter, hvor pleje med afgræsning er nødvendigt. Dette er sket på bekostning af de store sammenhængende områder.

Jordbundsforholdene i SFL-områderne er stort set uændrede. Andelen af humusjorde er dog faldet lidt, til gengæld er andelen af sandede jorde steget.

Der er små ændringer fra amt til amt i andelen af lavbundsjorde i SFL-områderne. Antallet af lavbundsområder i SFL-områderne er faldet fra 65 % til 13 %. Andelen af lavbundsområder udenfor SFL-områderne er steget fra 5 % til 35 %.

Landskabselementernes fordeling i amterne er ændret, hvor der er små ændringer i fordelingen i SFL-områderne. Dette var forventet at fordelingen havde ændret sig lidt, da SFL-områdernes samlede areal er steget betydeligt.

Det fredede områders andel af SFL-områderne er steget mellem 1-9 % i alle amter.

EF-fuglebeskyttelsesområdernes andel af SFL-områderne er faldet med 17 % i Ribe Amt. Bornholms Amt har haft den største stigning fra 5 % til 43 %, ellers er andelen steget med mellem 1-9 % i de andre amter.

Antallet af registrerede kulturhistoriske fund er steget siden 1996. Andelen af fund indenfor SFL-områderne har fulgt med. Tætheden er fund i SFL-områderne ligger fortsat under landsgennemsnittet.

5.4.2 Aftalerne

Antallet af aftaler er steget fra 6.548 til 8179, mens aftalearealet er steget fra 58.701 ha til 91.588 ha. Gennemsnitsstørrelsen er derved steget fra 9 til 11 ha.

Aftalearealets andel af det dyrkede areal er i alle amter, på nær Bornholms Amt hvor det er uændret, mens det i Vejle Amt er faldet 1 %.

Antallet af aftaler, aftalearealet og den gennemsnitlige aftalestørrelse er steget i alle amter. Ved sammenligning af fraktilerne ses det, at størrelsen på de mindste aftaler er uændret. Den gennemsnitlige aftale er typisk blevet større med 1-2 ha, mens de største aftaler i gennemsnit er blevet 5 ha større.

Andelen af aftaler indgået indenfor SFL-områderne er steget fra 62 % til 98 %.

Aftaledækningen i SFL-områderne er faldet i alle amter. Dette kan skyldes at der er udpeget betydeligt flere SFL-områder og at aftalerne er samlet indenfor en meget lille procentdel af SFL-områderne.

Andelen af indgåede aftaler er faldet i lavbundsområderne, antallet af aftaler er dog fortsat størst indenfor lavbundsområderne og andelen af indgåede aftaler er steget i SFL-områder, hvor mere end 75 % af områdets areal er beliggende i lavbundsområder. Andelen af aftaleareal i lavbundsområderne er faldet. Hvor kun 3 % af aftalearealet i 1996 var beliggende udenfor lavbundsområderne er andelen nu 42 %. Størstedelen af aftalearealet er fortsat beliggende i lavbundsområder.

I landskabselementerne har fordelingen af aftalearealet forandret sig siden 1996. Andelen af aftaleareal er faldet i litorina og fordelingen er blevet mere jævn, dog er litorina, ung moræne og hedeslette fortsat de dominerende.

Andelen af SFL-områder i fredede områder er faldet. Ligeledes af andelen af SFL-områder med aftaler beliggende i fredede områder faldet. Hvor over halvdelen (56 %) af aftalearealet før var beliggende i fredede områder er dette reduceret til under en tredje del af aftalearealet (30 %).

Aftaledækningen er blevet betydeligt bedre i SFL-områderne, der også ligger delvist i EF-fuglebeskyttelsesområde.

5.4.3 Landmændenes holdning

Villigheden til at indgå nye aftaler er lidt lavere end i 1996. Hvor 90 % af respondenterne i 1996 ønskede at indgå nye aftaler, er dette faldet til 81 %. Villigheden til at fortsætte med den nuværende driftsform er til gengæld steget lidt fra 56 % til 58 %.

6 Vurdering

I dette kapitel vurderes det, hvordan og i hvilken grad de indgåede aftaler, under de undersøgte geografisk målrettede støtteordninger, - mere end tidligere - medvirker til opfyldelsen af landdistriktsprogrammets målsætninger. Vurdering foretages på baggrund af de fundne resultater i kapitlerne "Status" og "Ændringer siden 1996".

6.1 Dækningsgrad

I landdistriktsprogrammet er den ønskede udvikling af dækningsgraden af ordningen beskrevet:

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Hektar	71.000	81.000	91.000	100.000	100.000	100.000	100.000

Tabel 6.1 - Ordningens dækningsgrad (ha) fordelt på år. Kilde: (Direktoratet for FødevarerErhverv, 2000, s. 183)

Sammenholdes dette med resultatet i kapitlet "Status" ses det, at der ved udgangen af 2006 er indgået aftaler for i alt 91.588 ha inklusiv de indgåede aftaler om etablering af våde enge og randzoneaftalerne. Målsætningen om et aftaleareal på 100.000 ha ved udgangen er dermed næsten nået for de geografisk målrettede ordninger.

6.2 Formålet med arealtilskud til miljøvenligt jordbrug

Det overordnede formål med landdistriktsprogrammet søges realiseret gennem etableringen af forskellige støtteordninger, herunder til miljøvenligt jordbrug. Disse inddeles i horisontale ordninger, der tilbydes over hele landet og geografisk målrettede ordninger, der kun ansøges i SFL-områderne.

Geografisk målrettede foranstaltninger:

- Beskyttelse af vandmiljø og natur, der omfatter følgende delforanstaltninger
 - Nedsættelse af kvælstoftilførslen
 - Udlæg af arealer med efterafgrøder
 - Miljøvenlig drift af græs- og naturarealer
- Ekstensive randzoner
- Etablering af våde enge

Horisontale støtteordninger:

- Miljø- og ressourcestyring (grønne regnskaber)
- Kvælstofkontrakter
- Økologisk jordbrugsproduktion

Ordningerne skal til sammen opfylde følgende formålsbestemmelse:

"Formålet med arealtilskud til miljøvenligt jordbrug er at fremme en miljømæssig bæredygtig landbrugsproduktion. Ordningen skal fremme:

- en udnyttelse af landbrugsjorden, som er forenelig med beskyttelse og forbedring af miljøet, kulturmiljøet, landskabet og dets særpræg, naturressourcerne, jordbunden og den genetiske diversitet,*
- en miljøvenlig ekstensivering af landbruget og fortsat anvendelse af lavintensive græsningssystemer,*
- bevarelse af truede miljømæssigt værdifulde landbrugsområder,*
- landskabspleje og vedligeholdelse af historiske værdier på landbrugsjord*
- anvendelse af miljøplanlægning i landbrugsbedriften"*

Arealtilskuddene vil primært blive anvendt med henblik på at reducere kvælstofudvaskningen, beskytte mod erosion samt beskytte udpegede vandløb og søer mod forurening med pesticider. Samtidig har de til formål at sikre beskyttelse og forbedring af den eksisterende natur og fremme den biologiske mangfoldighed." (Direktoratet for FødevarerErhverv, 2000, s. 172)

De undersøgte ordninger medvirker i nogen grad til opfyldelse af formålet for arealtilskud. Siden 1996 er aftalearealet steget, hvilket sikrer at flere kulturhistoriske områder og landskaber plejes med afgræsning eller høslæt. Aftaler under foranstaltningen vedr. udlægning af efterafgrøder mindsker udvaskning og medvirker til en bedre udnyttelse af landbrugsjorden. Hvor aftalerne om nedsat kvælstoftilførsel modvirker udvaskning heraf og beskytter dermed vandmiljøet.

7 Konklusion

Støtteordningen Miljøvenlige Jordbrugsforanstaltninger har ændret sig markant siden den sidste evaluering i 1996.

En næsten tredobling af arealet af de særlige følsomme landbrugsområder har medført, at flere landmænd kan deltage i ordningen og det samlede aftaleareal er steget betydeligt i løbet af de ti år. Ved udgangen af 2006 var det samlede aftaleareal 91.588 ha, hvor det ved evalueringen i 1996 var 58.766 ha.

Den stigende interesse i ordningen ses også i gennemsnitsstørrelsen af aftalerne, der er steget fra 9 til 11 ha i løbet af de sidste ti år. Antallet af aftaler er steget fra 6.548 til 8.179 stk. Græsaftalerne udgør, til trods for et lille fald, fortsat langt størstedelen af disse aftaler.

Af analyserne ses det, at hele 98 % af aftalearealet er beliggende i SFL-områderne, hvor andelen for 10 år siden var 62 %. Aftaledækningsgraden i SFL-områderne ses tydeligt af kort 4.3, der i sig selv er en af hovedkonklusionerne i projektrapporten. Kortet viser, at aftaledækningen typisk er mellem 0-25 % i SFL-områderne og at mange små SFL-områder er helt uden aftaledækning.

Aftalearealets andel af landbrugsarealet er varierende fra amt til amt. Andelen er lavest i Bornholms Amt (1-2 %) og største i Ribe og Viborg Amter (4-5 %).

Det største aftaleareal findes indenfor jordtypen grovsandet jord. Den største aftaledækning findes i jordtypen svær ler og silt, hvis andel af det samlede SFL-areal er under 2 %.

Aftaledækningen indenfor lavbundsområderne er faldet siden 1996, dog er størstedelen af aftalearealet fortsat beliggende i SFL-områder med andel i lavbundsområderne.

Aftaledækningen er ligeledes faldet i de fredede områder. I 1996 var mere end halvdelen af det samlede aftaleareal beliggende i fredede områder, dette er nu faldet til under en tredjedel.

I landskabselementet marsk findes den største aftaledækning, da 23 % af SFL-arealet udpeget heri er dækket af aftaler. Ved forrige evaluering i 1996 havde landskabselementerne marsk og litorina den højeste aftaledækning. Det største aftaleareal findes i områder med litorina.

Aftaledækningen i EF-fuglebeskyttelsesområderne er steget fra at dække 12 til 17 % af det udpegede SFL-areal.

Der er indgået aftale for 14 % af SFL-arealet beliggende i områder beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3. Det har ikke været muligt at sammenligne dette med den forrige evaluering, da analysen ikke indgik heri.

Aftaleindehavernes velvilje til at indgå nye aftaler ved aftaleudløb er faldet en anelse de sidste 10 år. Hvor 90 % af de adspurgte ønskede at forny deres aftaler i 1996, er andelen faldet til 81 %.

I 1996 ønskede 56 % af de adspurgte at fortsætte med den nuværende driftsform, hvis det ikke var muligt at indgå en ny aftale. Ved denne evaluering har 58 % svaret ja til at de vil fortsætte med den nuværende driftsform. Der er således sket en lille stigning i andelen af aftaleindehavere, der ønsker at fortsætte med den nuværende driftsform, hvis det ikke er muligt at indgå nye aftaler.

Udviklingen af de miljøvenlige jordbrugsforanstaltninger må således vurderes som værende positiv, idet aftalearealet er steget kraftigt og SFL-områdernes arealudbredelse muliggør, at endnu flere kan deltage i ordningen.

Igennem vurderingen blev det klart, hvordan og i hvilken grad de undersøgte geografisk målrettede støtteordninger opfylder landdistriktsprogrammets målsætninger. Med hensyn til dækningsgraden af aftalerne, blev landdistriktsprogrammets (2000-2006) målsætning næsten nået, idet kun rundt regnet kun mangler aftaler for 8.500 ha mangler for at opfylde dette. Det er dog i den forbindelse værd at bemærke, at der ved udgangen af 2006 kun er opfyldt målsætningen for år 2002, og at udviklingen dermed er gået langsommere end forventet.

Med hensyn til målsætningerne vedrørende ordningernes formål, der havde fokus på en fremtidig bæredygtig og mere miljørigtig landbrugsdrift, ser det mere positivt ud. Dette skyldes primært, at aftalearealsummen er steget i løbet af den evaluerede periode. Derudover sikrer nogle af aftalerne en bedre udnyttelse af landbrugsjorden, mens andre beskytter vandmiljøet, hvilket er i overensstemmelse med formålet om mere miljørigtig landbrugsdrift.

8 Perspektivering

Det bliver af flere årsager spændende at følge udvikling af ordningen i det nye landdistriktsprogram.

Selve administrationen af ordningen varetages fra 1. januar 2007 af FødevarerErhverv. Denne centralisering af sagsbehandlingen i FødevarerErhverv er interessant, da denne sikkert vil være mere ensartet end de tidligere amters.

Hvor de tidligere amter udpegede SFL-områderne på baggrund af lokal-kendskab, skal disse nu udpeges af FødevarerErhverv – ganske vist på baggrund af indstillinger fra Skov- og Naturstyrelsen, jf. § 7 (BEK nr. 592 af 8. juni 2007). Det bliver spændende, om der udpeges flere SFL-områder og ikke mindst, efter hvilke kriterier dette vil ske.

9 Litteratur

Andersen, J. Primdahl & V. Solvang, E. 1998, *Miljøvenlige jordbrugsforanstaltninger og de Særligt Følsomme Landbrugsområder 1994-1996. Evaluering af MVJ-ordningens iværksættelse og betydning.*, DSR Forlag, Frederiksberg.

Bekendtgørelse om tilskud til miljøvenlige jordbrugsforanstaltninger, BEK nr. 104 af 10. marts 2005

Bekendtgørelse om henlæggelse af opgaver og beføjelser til Kulturarvsstyrelsen, BEK. nr. 1513 af 14. dec. 2006

Christensen, P. 2000, *Kampen om vandet*, Aalborg Universitetsforlag, Aalborg

Hansen, B. & Primdahl, J. 1991, *Miljøfølsomme områder: en evaluering af MFO-ordningens iværksættelse og betydning*, DSR-Forlag, Frederiksberg

Madsen, H.B., A. H. Nørr og K. Aa. Holst, 1992, *Atlas over Danmark*, Serie 1, bind 3: Den Danske Jordklassificering, Det Kongelige Danske Geografiske Selskab, C.A. Reitzels forlag, København

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, 2004, *Vejledningen om særligt følsomme landbrugsområder (SFL-områder) – udpegning samt registrering i MVJ-TAS*

Revsbech, K. & Puggaard, A. 2008, *Lærebog i miljøret*, 4. udg., Jurist- og Økonomiforbundets Forlag, København Ø

Internetkilder

Andersen, I. 2002, *Vidensproduktionsprocessens hovedelementer og arbejds-gang*, hentet 3. januar 2009

<http://dsv.forlagetsl.dk/fileadmin/Figurer/dsv/figur1.3.ppt>

By- og Landskabsstyrelsen, 2008, hentet 29. december 2008, *Hvad er et fuglebeskyttelsesområde*,

<http://www.blst.dk/Natura2000/Fuglebeskyttelse/fuglebeskyttelsesomraade/>

Danmarks miljøportal, 2007, hentet 29. december 2008, metadata til temaet om fredninger:

<http://kort.arealinfo.dk/fagtekster/metadata/frededeomraader.htm>

Danmarks Statistik, 2007, hentet 15. december 2008, fra www.statistikbanken.dk, vælg Landbrug dernæst bedrifter og herefter "BDF: Bedrifter efter område, type, bedrifter og areal (AFSLUTTET) (1982-2006)".

Kulturarvsstyrelsen, 2007, *Om "Fund og Fortidsminder"*, hentet 29. december 2008, <http://www.dkconline.dk/html/menu2/omdkc.htm>

Direktoratet for FødevarerErhverv, 2000, *Det danske program for støtte til udvikling af landdistrikterne i henhold til Rådets forordning (EF) nr. 1257/1999*, hentet 17. december,

http://www.netpublikationer.dk/DFFE/3149/pdf/Landdistriktsprogram_1999.pdf

Direktoratet for FødevarerErhverv, 2008, *"Arealet med miljøvenligt jordbrug fastholdes på 100.000 ha."*

<http://ferv.fvm.dk/default.aspx?ID=38870&PID=228501&year=2008&NewsID=7097>

Skov- og Naturstyrelsen, 1993, *Vejledning om naturbeskyttelsesloven*, hentet 29. december 2008,

<http://www2.sns.dk/netpub/nbslov/Kap00.htm>

Spiel, C., 2001, Program Evaluation, *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, s. 12169-12173.

Olsen, Henning, 2006, *Guide til gode spørgeskemaer*, [e-bog], København: Socialforskningsinstituttet, tilgængelig på:

<http://www.sfi.dk/sw40884.asp>, hentet 15. december